

Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний економічний університет

Факультет фінансів та обліку

Кафедра економічної експертизи та аудиту бізнесу

Лужняк Людмила Йосипівна

**АУДИТ ТА АНАЛІЗ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ
ПІДПРИЄМТВА**

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

освітньо-професійна програма – «Економічна експертиза та аудит бізнесу»

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Науковий керівник:

к.е.н., доц. Серединська В.М.

Тернопіль 2019

РОЗДІЛ 1

НЕОБОРОТНІ МАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ І ОБ'ЄКТ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ

1.1. Еволюція поняття та економічна сутність необоротних матеріальних активів підприємства

Функціонування підприємства вимагає наявності певного майна, тобто різних за своїм складом активів. Найбільшу частку серед них займають необоротні активи, які не тільки створюють умови для ведення бізнесу (будівлі, споруди і т.д.), але забезпечують його ведення (виробниче обладнання і т.п.).

Швидкий розвиток інтеграційних процесів вимагає використання єдиних підходів у розумінні сутності та оцінюванні активів. Важливим при цьому є дослідження поняття «необоротні активи», в т.ч. «необоротних матеріальних активів» зважаючи на те, що в економічній теорії та бухгалтерському обліку їх розглядають з різних позицій. З метою їх означення використовують такі поняття як основний капітал, необоротні засоби, фіксовані активи, довгострокові активи і т.п.[85].

Процес формування дефініції «необоротні активи» пов'язаний розвитком економічної науки. Послідовно, від простого до складного, від конкретного до абстрактного, виникає ця категорія. На схемі (рис.1.1) представлено еволюцію поняття «необоротні активи» як економічної категорії.

Рис. 1.1. Еволюція поняття «необоротні активи»[15]

Під час формування торгівельних відносин, визначення грошей як міри вартості, розвитку меркантилізму, італійської бухгалтерської школи, виникла потреба у такій категорії як «матеріальні цінності», яка містила у собі юридичний та бухгалтерський елементи. Виникнення у XV ст. подвійного запису і впровадження у його господарський облік зумовило виникнення рахунків, нових форм бухгалтерського обліку, балансу з визначенням майна, як «активів» торговця [78]. У XVII ст. представник французької облікової школи Ж. Андре провів розмежування між фондом й капіталом. Під фондом вчений розумів суму основних й оборотних коштів підприємства (підсумок балансу), а капітал кошти власника, вкладених у фонд [78].

Вперше поняття «основний капітал» використав А. Сміт. Він вважав капіталом частину запасів продукції, яка не використана на споживання або засоби за допомогою яких працею створюються нові цінності. Це дозволило вченому виокремити складові структури капіталу, поділивши його на основний і оборотний. Д. Рікардо, досліджуючи розподіл багатства на заробітну плату, прибуток та ренту і вплив його на зростання багатства суспільства, визначав, що капітал – це праця, витрачена на знаряддя, інструменти, будівлі, що беруть участь у виробництві. Д. Рікардо визначав капітал як важливий фактор розвитку продуктивних сил суспільства, до складу якого входять їжа, одяг, інструменти, сировина, машини, тобто все необхідне для того, щоб привести у рух працю робітників. Д. Рікардо не тільки поділив капітал на основний та оборотний, але визначив критерії такого поділу — час обороту (відтворення) засобів виробництва.

Представник італійської класичної бухгалтерської школи Д. Дзаппа (кін. XIX - поч. XX ст.), розумів під активами не просто засоби підприємства, а ресурси, які використовуються з метою отримання майбутніх прибутків.

Перехід від мануфактурного до машинного виробництва ознаменувався появою нових наукових ідей. Зокрема, представники англійської класичної політичної економії Д. Міль та Д. Мак-Куллох розуміли під капіталом накопичений матеріальний продукт праці, який авансується для придбання

засобів виробництва і робочої сили. Вони, як і представники попереднього покоління вчених ділили капітал на основний і оборотний.

Важливе місце у визначенні капіталу, зокрема основного, посідає теорія трьох факторів Ж.-Б. Сей. Він трактує капітал як фактор виробництва поряд з землею та працею.

Капітал, за К. Марксом, є основою рушійною силою економічного розвитку, метою виробництва і сутнісною ознакою економічної формації; це вартість яка самозростає. Капітал формується там, де власник засобів виробництва наймає працівників і використовує їх працю з метою отримання прибутку. Аналізуючи функціонування капіталу на різних етапах виробництва, К. Маркс розвиває вчення попередників про основний і оборотний капітали. Під основним капіталом він розуміє частину виробничого капіталу, який неодноразово використовується у виробництві продукції, переносить свою вартість на новостворений продукт окремими частинами під час зношування. Основний капітал представлений засобами праці, які, беручи участь та обслуговуючи процес виробництва, сприяють простому та розширеному відтворенню на підставі формування і використання амортизаційного фонду підприємства. К. Маркс визначив, що витрати на придбання частини засобів виробництва є постійним капіталом, який набуває форми основних фондів.

Подальші основні напрями у розвитку економічної думки – неокласичний, кейнсіанський, інституціональний, сформувались наприкінці ХІХ ст. — початку ХХ ст. під впливом змін у соціально-економічному житті розвинутих країн.

Сучасна економічна наука під засобами виробництва розуміє всі види засобів праці і предметів праці, а капітал – як фактор, який створений самою економічною системою.

Засоби виробництва є фактором продуктивних сил, які сприяють перетворенню речовини природи у готову продукцію, допомагають створювати матеріальні та духовні блага. За матеріально-речовим складом, їх поділяють на

основні та оборотні. Засоби виробництва є фізичним капіталом, речовим фактором виробництва, реальним капітал, конкретною формою капіталу.

Поділ активів на необоротні й оборотні прийшло в практику бухгалтерського обліку з економіки через судову сферу наприкінці XIX-го або початку XX-го ст. Вперше зазначені терміни з'явилися в Англії, у судових звітах, які були пов'язані з методами оцінки фіксованих (необоротних) і оборотних активів. Такий поділ активів зумовлений можливістю оцінки ліквідності господарюючого суб'єкта [15].

В бухгалтерському обліку частина засобів виробництва є необоротними активами, терміном який виник у зв'язку з розвитком бухгалтерського обліку і є обліковою категорією – елементом балансу.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», «необоротні активи – всі активи, що не є оборотними». Дане Положення вказує на те, що до складу оборотних активів належать «грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу». Таким чином, у вітчизняних нормативно-правових актах відсутнє визначення поняття «необоротні активи», незважаючи на те, що така облікова категорія є одною з найважливіших і найбільш часто вживаних. Це створює труднощі у трактуванні її економічної природи.

Аналітичний огляд праць вітчизняних науковців та практиків [15; 21; 36; 45] щодо визначення сутності «необоротних активів» як облікової категорії, свідчить про наявність різних наукових позицій. Перш за все, варто відмітити не зовсім вдалу назву цих активів, адже вони як і оборотні, перебувають в обігу. Однак період обігу необоротних активів значно перевищує один операційний цикл і порядок відображення цих активів в обліку є специфічним. Вартість більшості складових необоротних активів відшкодовується під час реалізації продукції, оскільки чистий дохід включає частину їх вартості. Таким чином, необоротні активи є майном, що приносять підприємству доходи протягом більше одного звітного періоду, а витрати, що понесені на їх

придбання, поступово відносяться на витрати протягом терміну корисної використання таких активів. Автори, підтримуючи позицію щодо некоректності назви категорії «необоротні активи», вказують на недосконалість визначення сутності, поданої у Н(С)БО 1 стосовно тих об'єктів, які вони об'єднують. Вони зазначають, що єдиним активом, який не є оборотним, є земля. Виходячи з цього, він пропонує поділяти активи на основні і оборотні, що відповідає класичному принципу поділу капіталу.

Вважаємо справедливим в [85] акцент надискусійності положення щодо необоротності такого облікового об'єкта як земля. Земля може бути предметом купівлі-продажу, а отже може перебувати в обороті. Однак, якщо її сприймати як об'єкт, який не можна ліквідувати та замінити іншим, то позиція щодо необоротності землі є цілком виправданою.

У зарубіжній практиці обліку поняття необоротних активів часто ототожнюється з основним капіталом, який вважається складовою частиною майна підприємства (або його активом). Уживання різних термінів для ідентифікації цього виду активів часто пов'язують особливостями перекладу термінів із різних мов. Зокрема, у [73] звертається увагу на те, що англійською мовою необоротні активи можуть називатися non-current assets (необоротні активи), fixed assets (фіксовані активи), long-term assets (довгострокові активи) тощо. Так, представники американської школи бухгалтерського обліку Е.С.Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда визначають необоротні активи як обліковий об'єкт, який характеризується правовими й економічними характеристиками, містить в собі інформацію про минулі події [84]. Необоротні (непоточні, довгострокові) активи вони розглядають як інвестиції, розраховані на тривалий період. До інвестицій у довгострокові активи відносять землю, будинки й устаткування, які забезпечують працездатність підприємства. Такі об'єкти служать тривалий час і поступово зношуються.

Аналіз змісту МСФЗ дозволяє стверджувати, що довгострокові, або необоротні, активи є активами, від яких очікується економічна вигода

впродовж декількох років. При цьому варто вказати на відсутність чіткого означення таких активів.

Проведене дослідження термінологічного апарату дозволяє узагальнити основні характеристики, які найбільшою мірою вказують на сутність необоротних активів: належність до категорії «майно» та «капітал», тривалий строк використання, участь у виробництві тощо. Таким чином, під необоротними активами слід розуміти сукупність матеріально-фінансових ресурсів, складовувиробничого потенціалу підприємства, що визначає його здатність випускати конкурентоспроможну продукцію. Необоротні активи перебувають у його розпорядженні протягом тривалого терміну, не змінюючи свого зовнішнього вигляду і економічного значення і, багаторазово обслуговують виробничі та торгові процеси, а свою цінність (яка є значною) втрачають поступово. Крім того такі активи можуть бути вкладені у підприємницьку діяльність інших господарюючих суб'єктів.

У Звіті про фінансовий стан підприємства до складу необоротних активів входять нематеріальні активи, основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються методом участі в капіталі, довгострокова дебіторська заборгованість.

За формою функціонування такі необоротні активи поділяються на матеріальні, нематеріальні та фінансові.

Згідно з однойменним стандартом нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований [41].

Цінні папери зі строком використання більшого одного року, а також довгострокова дебіторська заборгованість є фінансовими необоротними активами.

Матеріальні необоротні активи підприємства представлені сукупністю матеріально-речових активів підприємства, які існують у натуральній формі протягом тривалого періоду як у сфері матеріального виробництва, так і у

невиробничій сфері. Вони є основним видом капітальних ресурсів підприємства у формі основних засобів, інвестиційної нерухомості, капітальних інвестицій та інших необоротних матеріальних активів. Їх підприємство формує з метою тривалого використання у процесі виробництва та постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій.

Вивчення літератури дає можливість виокремити такі позитивні риси використання необоротних матеріальних активів, а саме [1; 9;10; 16; 76]:

- вони практично не піддаються впливу інфляції;
- їм властивий менший комерційний ризик втрат у процесі операційної діяльності підприємства, тобто вони захищені від недобросовісних дій конкурентів за операційними комерційними угодами;
 - приймаючи участь у виробництві продукції, ці активи дозволяють постійно отримувати прибуток;
 - вони запобігають або допомагають суттєво знизити втрати матеріальних оборотних активів у процесі їх зберігання;
 - дозволяють істотно збільшити обсяг операційної діяльності у період економічного поживлення на товарному ринку .

Разом з тим, матеріальним необоротним активам у процесі операційного використання притаманні ряд недоліків [1; 9;10; 16; 76]:

- вони піддаються фізичному та моральному зносу. Особливо це стосується активної частини виробничих основних засобів, і тому, навіть, за умови припинення їх використання втрачають свою вартість. Фізичний знос є процесом, в результаті якого елементи необоротних матеріальних активів стають технічно непридатними для подальшого використання у виробництві. Моральний знос викликає знецінення необоротних матеріальних активів внаслідок появи більш дешевих або більш сучасних. У цьому зв'язку виникає необхідність формування спеціальних джерел коштів для відшкодування фізично і морально зношених необоротних матеріальних активів;

- оперативно управляти цими активами, як правило, не вдається, оскільки неможливо поміняти їх структуру за короткий період часу. У зв'язку з чим погіршення кон'юнктури товарного ринку, що зумовлює спад виробництва, знижує ефективність їх використання, якщо підприємство не розширює номенклатуру виробів;
- необоротні матеріальні активи є низько ліквідними активами. Це означає, що їх конвертація у грошову форму без значних втрат займає тривалий період (півроку і вище).

1.2. Основні ознаки класифікації та визнання необоротних матеріальних активів

Необоротні матеріальні активи вирізняються різноманітністю видів, тому для детального їх вивчення та цілеспрямованого управління потрібна систематизація за різними класифікаційними ознаками. Класифікація полегшує поточний облік, спрощує складання звітності про наявність і рух необоротних матеріальних активів. Вивчення міжнародних стандартів фінансової звітності та національних стандартів бухгалтерського обліку, літературних джерел дає можливість виділити наступні ознаки класифікації необоротних матеріальних активів: за типом власності; за функціональним призначенням; за формою функціонування; за призначенням з точки зору використання у фінансово-господарській діяльності; за характером обслуговування окремих видів діяльності.

За типом власності необоротні матеріальні активи поділяють на власні та орендовані.

До власних необоротних матеріальних активів відносяться ті, які належать підприємству на правах власності і відображаються на його балансових рахунках. Орендовані необоротні матеріальні активи використовуються підприємством відповідно з договором оренди, тому не належать підприємству на правах власності. Варто відмітити, що на балансових рахунках показують лише ті необоротні матеріальні активи, які підприємство

отримало на правах фінансової оренди. Якщо підприємство уклало договіроопераційної оренди, то необоротні матеріальні активи є його позабалансовим майном і їх вартість відображається на позабалансових рахунках.

За функціональним призначенням у складі необоротних матеріальних активів виокремлюють основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, інвестиційну нерухомість, інші необоротні активи.

Найбільш частку у складі необоротних матеріальних активів належить основним засобам. Їх вважають засобами праці, які багаторазово беруть участь у виробничому процесі, не змінюючи своєї матеріальної форми і зовнішнього вигляду, і переносять свою вартість на готову продукцію частинами у ході їх експлуатації за допомогою амортизаційних відрахувань. Термін використання основних засобів є більшою, ніж один рік, а вартість більше 6000,000 грн. На підприємстві використовуються різноманітні засоби праці.

Деталізуємо склад основних засобів із використанням класифікаційних ознак, які запропоновані в економічній літературі та доповнені нами. Зокрема, виокремлення основних засобів за повнотою права власності, за часткою у складі майна, за рівнем зношеності дозволить управлінському персоналу отримувати дані про стан основних засобів, необхідність їх заміни, допоможе обґрунтувати управлінське рішення щодо переоцінки.

За сферою використання основні засоби поділяють на виробничі та невиробничі. Ті основні засоби, які беруть участь у виробництві називають виробничими, а всі інші – невиробничими.

Виробничі засоби, залежно від рівня впливу на предмети праці, бувають активні або пасивні. Активну частину основних засобів формують ті з них, які безпосередньо діють на предмети праці. Основні засоби, які опосередковано беруть участь у процесі виробництва, створюють необхідні умови для його здійснення, використовуються для зберігання запасів можна віднести до пасивних.

Житлові будинки, дитячі садки, ясла, школи, лікарні тощо, які знаходяться у володінні суб'єктів господарювання відносять до невикористаних основних засобів. Вважаємо, що такі основні не характеризують розміри виробничих потужностей підприємства, тому доцільно було б виділяти їх зі складу основних засобів і показувати у балансі окремим рядком.

Аналізуючи якісну складову основних засобів, досліджують їх видову, технологічну і вікову структури. Видова структура характеризує питому вагу окремих груп основних засобів за їх натуральним складом у загальній середньорічній вартості. Висока частка активної частини основних засобів та її ріст можна вважати позитивною характеристикою виробничої структури. Однак варто зазначити, що виробнича структура основних виробничих засобів підприємства залежить від галузевих особливостей діяльності.

Поділ основних засобів відповідно до окремих структурних одиниць підприємства у відсотках характеризує їх технологічну структуру.

Вікова структура основних засобів дозволяє деталізувати їх за терміном експлуатації. Оцінюючи вікову структуру основних засобів, визначають середній вік роботи основних засобів як середньозважену величину. Оцінку здійснюють на рівні підприємства в цілому, на рівні його структурних підрозділів, а також за окремими групами основних засобів. У процесі функціонування управлінський персонал повинен слідкувати за віковою структурою основних засобів, своєчасно оновлюючи морально і фізично «застарілі» об'єкти, бо від цього залежать результати роботи підприємства.

Варто зазначити, що для тих об'єктів основних засобів, строк корисного використання яких більше року і вартість незначна, не раціональним буде щомісячне нарахування амортизації у розмірі кількох гривень. Такими об'єктами є бібліотечні фонди, малоцінні необоротні матеріальні активи, тимчасові (нетитульні) споруди, природні ресурси, інвентарна тара, предмети прокату, інші необоротні матеріальні активи. У наказі про облікову політику встановлюють вартісну межу віднесення таких активів до інших необоротних матеріальних активів.

Згідно податкового законодавства у складі основних засобів і інших необоротних активів виділено 16 груп, кожна з яких має мінімально допустимі строки корисного використання. Це такі групи: група 1 – земельні ділянки; група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, пов'язані з будівництвом; група 3 – будівлі, споруди, передавальні пристрої; група 4 – машини та обладнання; група 5 – транспортні засоби; група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі); група 7 – тварини; група 8 – багаторічні насадження; група 9 – інші основні засоби; група 10 – бібліотечні фонди; група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи; група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди; група 13 – природні ресурси; група 14 – інвентарна тара; група 15 – предмети прокату; група 16 – довгострокові бібліотечні активи [58].

Проведене вивчення нормативних документів, навчальної і наукової літератури свідчить про формування двох напрямків визначення сутності капітальних інвестицій, в кожному із яких відображаються різні сторони їх економічної природи. При цьому капітальні інвестиції характеризуються або як витрати, або як вкладення. Наявна плутанина у визначенні сутності капітальних інвестицій не дозволяє встановити чіткі критерії їх визнання. Якщо вважати капітальні інвестиції вкладеннями, то до них слід застосовувати загальні критерії визнання активів подані у НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Якщо вважати витратами, то потрібно врахувати, що останні є зменшенням економічних вигід підприємства у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу. Проте у такій інтерпретації капітальні інвестиції суперечать своїй природі, оскільки їх здійснення на відміну від витрат не призводить до таких зменшень. Адже інвестиції є елементами не простого, а розширеного відтворення, що призводить до приросту капіталу підприємства.

За призначенням (з точки зору використання у фінансово-господарській діяльності) основні засоби поділяють на: об'єкти, що використовуються для

власних потреб; призначені для продажу; здаються в операційну оренду; здаються у фінансову оренду; знаходяться в процесі створення, реконструкції, модернізації і т.п.

Власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які утримуються підприємством не для виробництва та постачання товарів, надання послуг, з адміністративною метою або продажу, а з метою отримання орендних платежів або інших вигід називають інвестиційною нерухомістю.

За характером обслуговування окремих видів діяльності виділяють [76]:

- необоротні матеріальні активи, що обслуговують операційну діяльність. Їх називають операційними необоротними матеріальними активами. До них належать основні засоби. Ця група активів займає найбільшу частку у складі необоротних активів вітчизняних підприємства;

- необоротні матеріальні активи, що обслуговують інвестиційну діяльність називаються інвестиційними необоротними матеріальними активами. Це незавершені капітальні інвестиції, в т.ч. устаткування, призначене до монтажу. Ця група необоротних матеріальних активів є наслідком процесів реального інвестування;

- необоротні матеріальні активи, які знаходяться у володінні підприємства і використовують ним для задоволення соціальних потреб персоналу. Їх називають невиробничими необоротними активами, адже до їх складу входять об'єкти соціально-побутового призначення (спортивні споруди, санаторії, дитячі садочки і т.п.)

Визнання ресурсів матеріальними необоротними активами можливе у випадку їх відповідності певним критеріям. Такими критеріями є: поява у результаті минулих подій; можливість отримання у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з використанням активів та можливість достовірної оцінки.

Підприємства отримують матеріальні необоротні активи шляхом придбання, створення та ін., тобто у результаті минулих подій. Це означає, що факти господарської діяльності, яких очікують у майбутньому не

зумовлюють появу активів. Так, намір придбати основні засоби не приведуть до появи активів.

Упевненість в тому, що матеріальні необоротні активи є джерелом економічної вигоди пов'язане з твердженням про те, що всі ризики та винагороди пов'язані з їх використанням, вже перейшли до підприємства. Майбутня економічна вигода, втілена в активі, означає пряме або опосередковане надходження грошових коштів чи їх еквівалентів на підприємство. Крім того, підприємство має право контролювати надходження майбутніх вигід, які очікують від використання активів.

Матеріальні необоротні активи підприємство, як правило, використовує для виробництва товарів або надання послуг, які здатні задовольнити потреби споживачів. Оскільки споживачі готові платити за них, то це веде до прямого надходження економічних вигод. Слід врахувати, що за певних умов матеріальні необоротні активи безпосередньо не ведуть до надходження економічних вигід, але можуть бути необхідні для отримання майбутніх економічних вигід від інших активів. Прикладом є основні засоби, придбані для охорони навколишнього середовища або з метою безпеки праці. Крім того, опосередковане надходження економічних вигод може бути пов'язане із здійсненням негрошових, наприклад, бартерних операцій, погашенням зобов'язань матеріальними активами тощо.

Підприємство може отримувати економічні вигоди від використання активів по-різному, що визначається напрямками їх надходження. Зокрема, матеріальні необоротні активи можна використати для виготовлення продукції, продажу товарів, надання послуг; обміняти на інші активи. Крім того, власні активи можуть бути об'єктом застави, їх можна використати для погашення заборгованості або ж розподілити між власниками підприємства і т.п.

Можливість достовірної оцінки матеріальних необоротних активів передбачає наявність інформації про витрати на їх придбання та виробництво. Національні стандарти бухгалтерського обліку передбачають кілька видів оцінок. Перш за все, це первісна вартість матеріальних необоротних активів. Вона

визначається у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) таких активів. Склад первісної вартості необоротних матеріальних активів, відображено на рис. 1.2.

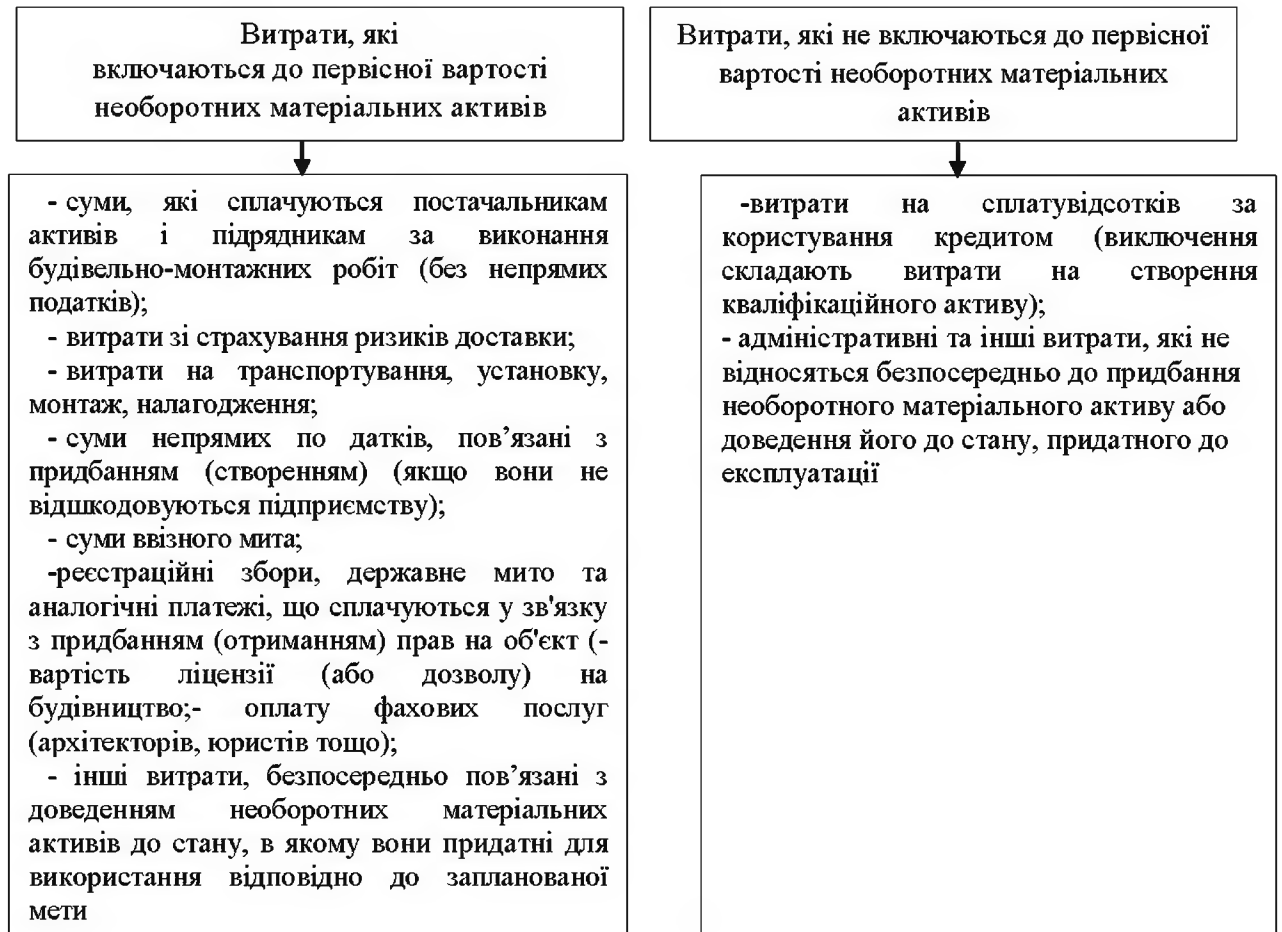

Рис. 1.2. Склад первісної вартості матеріальних необоротних активів

Джерело: Сформовано на підставі [17]

Протягом всього терміну експлуатації на підприємстві матеріальні необоротні активи відображаються за первісною вартістю. Її склад визначається напрямками надходження цих активів на підприємство (рис. 1.3.).

Якщо матеріальні необоротні активи виготовлені на підприємстві, то їх первісна вартість дорівнює собівартості виготовлення. Первісною вартістю матеріальних необоротних активів, які внесені до статутного капіталу, визнається узгоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість. Такою ж визнається первісна вартість матеріальних необоротних

активів, отриманих підприємством безкоштовно.

Рис. 1.3. Формування первісної вартості активів залежно від джерел надходження
Джерело: на сформовано на підставі [17]

Якщо придбання об'єктів необоротних матеріальних активів є результатом бартерних операцій, їх первісна вартість залежатиме від того, чи був обмін подібними чи неподібними активами. Подібними вважаються активи,

які відповідають таким двом критеріям: мають подібну справедливую вартість та виконують подібну функцію у однакових видах діяльності.

Згідно з П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» справедлива вартість матеріальних необоротних активів є їх ринковою вартістю, яка може бути встановлена у процесі обміну між проінформованими, зацікавленими та незалежними сторонами. Ринкова вартість визначається професійними оцінювачами згідно з національними стандартами оцінки [65]. Порівняльна характеристика підходів та методів оцінки необоротних матеріальних активів подана в додатку А.

Об'єкт необоротних матеріальних активів, отриманий в обмін на неподібний актив, оцінюють за справедливою вартістю переданого активу, яка коригується на суму грошових засобів та їх еквівалентів, які надійшли або були сплачені під час обміну. Різниця між справедливою і балансовою вартістю переданого активу формує фінансовий результат від такого факту господарської діяльності і відображається у Звіті про фінансові результати. При обміні на подібний актив собівартістю останнього є його балансова вартість. Ніяких фінансових результатів при такому обміні не виникає.

Придбана інвестиційна нерухомість відображається у балансі підприємства за первісною вартістю, яка включає витрати пов'язані з її придбанням. Якщо інвестиційну нерухомість створено на підприємстві, то первісну вартість на дату використання розраховують на основі оцінки понесених витрат, які формують її собівартість.

Різниця між первісною вартістю об'єкта матеріальних необоротних активів і сумою зносу за весь період його експлуатації називається залишковою вартістю. Таку оцінку беруть до уваги при формуванні заходів щодо оновлення основних засобів і для нарахування амортизації. Справедлива вартість необоротних матеріальних активів зменшена на очікувані витрати пов'язані з його реалізацією вважається чистою вартістю реалізації такого активу.

Переоціненою є вартість необоротних активів після здійснення процедур переоцінки. У п.16 П(С)БО 7 «Основні засоби» зазначено, що підприємство

може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу.. Зрозуміло, що в цьому випадку необхідно залучати фахівця-оцінювача з метою встановлення суттєвості відхилень. Це вимагає від підприємства додаткових витрати для визначення справедливої вартості об'єкту. Крім того у П(С)БО 7, вказано на необхідність застосування процедури переоцінки для всіх об'єктів групи основних засобів, а також ведення аналітичного обліку зміни первісної вартості. Суму дооцінки (уцінки) потрібно визначити по кожному переоціненому об'єкту основних засобів. Це зумовлює окремий облік суми дооцінки, віднесеної до складу додаткового капіталу, і суми уцінки, віднесеної на витрати. Часто у зв'язку з трудомісткістю переоцінок витрати на її здійснення перевищують користь від неї, і вона стає не вигідною з фінансової точки зору.

Вартість основних засобів, яка амортизується згідно П(С)БО 7, розраховується шляхом зменшення первісної або переоціненої вартості необоротних активів на суму їх ліквідаційної вартості. А остання відображає обсяг грошових коштів чи вартість інших активів, які підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації) за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Базою нарахування амортизації може бути первісна або переоцінена вартість. Якщо економіка держави розвивається стабільно, то амортизацію розраховують виходячи з первісної вартості основних засобів. Проте за наявності високого рівня інфляції розрахунок амортизації, що ґрунтується на первісній вартості, буде недостовірним. Це пов'язано з недооцінкою реальної вартості амортизованих основних засобів. Зрозуміло, що відмовитися від проведення переоцінок основних засобів неможливо й економічно недоцільно, тому необхідно передбачити такий порядок переоцінки, який був би простим і ефективним у практичному використанні. Важливим є закріплення у П(С)БО 7 права за підприємством щодо самостійного вирішення питання про необхідність

процедури переоцінки основних засобів. Це логічно, оскільки усі витрати, пов'язані з переоцінкою, несе підприємство, і тому воно має право самостійно вибрати найбільш економічно ефективне рішення. Як індекс переоцінки можна використовувати індекс інфляції або дефляції. Крім того, переоцінка основних засобів може бути проведена на основі прямого перерахування вартості окремих об'єктів за документально підтвердженими ринковими цінами, що склалися на момент здійснення переоцінки.

При переоцінці одного об'єкта основних засобів необхідно провадити переоцінку всієї групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт. Така вимога закладена в П(С)БО 7. Вимога є справедливою, однак для її реалізації варто розділити групи основних засобів на однорідні підгрупи. Це дозволить значно спростити і обґрунтувати процедуру переоцінки основних засобів.

Показники ліквідаційної вартості та вартості, що амортизується, є розрахунковими, оскільки їх значення визначається на підставі приблизних розрахунків, а не за допомогою безпосереднього вимірювання. Їх застосування дозволяє допомогти точніше розрахувати ту частину вартості активів, яку необхідно відобразити у складі витрат протягом періоду корисного використання. Слід зазначити, що на практиці досить важко передбачити ліквідаційну вартість в момент надходження основних засобів. Через це у випадки, коли розмір ліквідаційної вартості незначний, або немає можливості його визначити, то при розрахунку вартості, що амортизується, ним можна знехтувати.

В процесі використання матеріальних необоротних активів підприємство може нести певні витрати. Порядок відображення таких у фінансовому обліку визначатиметься їх впливом на розмір майбутніх економічних вигод, що очікуються від використання об'єктів матеріальних необоротних активів.

Витрати на ремонт і обслуговування матеріальних необоротних активів, як правило, сприяють відновленню або підтриманню очікуваних від них майбутніх економічних вигод. У зв'язку з цим їх включають до складу витрат у момент виникнення. Якщо витрати дозволяють покращити стан матеріальних

необоротних активів, і це супроводжується ростом очікуваних майбутніх економічних вигод, то такі витрати збільшують первісну вартість таких активів.

У деяких випадках певні П(С)БО передбачають інші підходи до оцінки матеріальних необоротних активів, а саме [57]:

- оцінка орендованих основних засобів (здійснюється згідно з П(С)БО 14 «Оренда»);
- оцінка основних засобів, отриманих в результаті об'єднання підприємства (здійснюється згідно П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»);
- коригування вартості активів на вплив інфляції (здійснюється згідно П(С)БО 22 «Вплив інфляції»);
- коригування вартості активів внаслідок зменшення їх корисності (здійснюється згідно П(С)БО 7 «Основні засоби»).

Отриманий у фінансову оренду об'єкт матеріальних необоротних активів орендар показує у фінансовому обліку одночасно як актив і зобов'язання. При цьому використовується менша з оцінок на початок строку оренди: справедлива вартість активу або теперішня вартість суми мінімальних орендних платежів[53].

Орендодавець наданий у фінансову оренду об'єкт відображає у фінансовому обліку як дебіторську заборгованість орендаря. Оцінкою у цьому випадку слугують мінімальні орендні платежі і негарантована ліквідаційна вартість зменшені на фінансовий дохід, що підлягає отриманню. Поряд з цим визнається інший дохід – дохід від реалізації необоротних активів. Крім цього залишкова вартість об'єкта фінансової оренди підлягає вилученню з балансу орендодавця і включенню до складу інших витрат у Звіті про фінансові результати.

Основні засоби отримані на умовах операційної оренди відображаються орендарем на позабалансовому рахунку за вартістю, яка відображена в угоді про оренду.

Об'єднане підприємство відображає у своєму обліку землю і будівлі за справедливою вартістю. Машина і обладнання також оцінюють за

справедливою вартістю. Однак, у випадку відсутності інформації про неї облік може здійснюватися за відновлювальною вартістю, яка розраховується шляхом віднімання від сучасної собівартості придбання суми зносу на дату оцінки. Інші основні засоби обліковуються за відновлювальною вартістю.

1.3 Амортизаційна політика підприємства і її вплив на фінансовий стан підприємства

Амортизаційна політика, на макrorівні, є складовою частиною економічної політики держави, адже виконує роль одного із важелів її впливу на економічні процеси в країні. Перш за все, амортизаційна політика впливає на процес оновлення основних засобів, зумовлює прискорення темпів впровадження інновацій, активізує інвестиційну діяльність, а це, у свою чергу, веде до підвищення ефективності суспільного виробництва. На підставі розробленої державою амортизаційної політики, яка визначає її принципи і методи, кожен господарюючий суб'єкт формує і реалізовує власну амортизаційну політику.

Під амортизаційною політикою підприємства розуміють комплекс заходів, які спрямовані на оптимізацію процесу формування, розподілу та використання коштів, визнаних як амортизаційні суми у складі усіх фінансових ресурсів підприємства. Амортизаційна політика є складовою його облікової політики, а також складовою загальної політики формування власних фінансових ресурсів.

Як показав аналіз літературних джерел, серед вчених і фахівців, які досліджують проблему амортизації, існує дискусійність поглядів на багато її аспектів. Зокрема, немає чіткого визначення понять «знос» і «амортизація». У класичному розумінні амортизація є відшкодуванням грошових коштів підприємства, які воно витратило, набуваючи або створюючи довгострокові активи. Згідно П(С)БО 7 амортизація є систематичний розподіл амортизованої вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання.

У світовій практиці амортизації вважається не оцінкою або способом відновлення основних засобів, тобто мета амортизаційних відрахувань не пов'язана строго з відновленням активу, а лише методом розподілу витрат на придбання активу за роками його корисного використання.

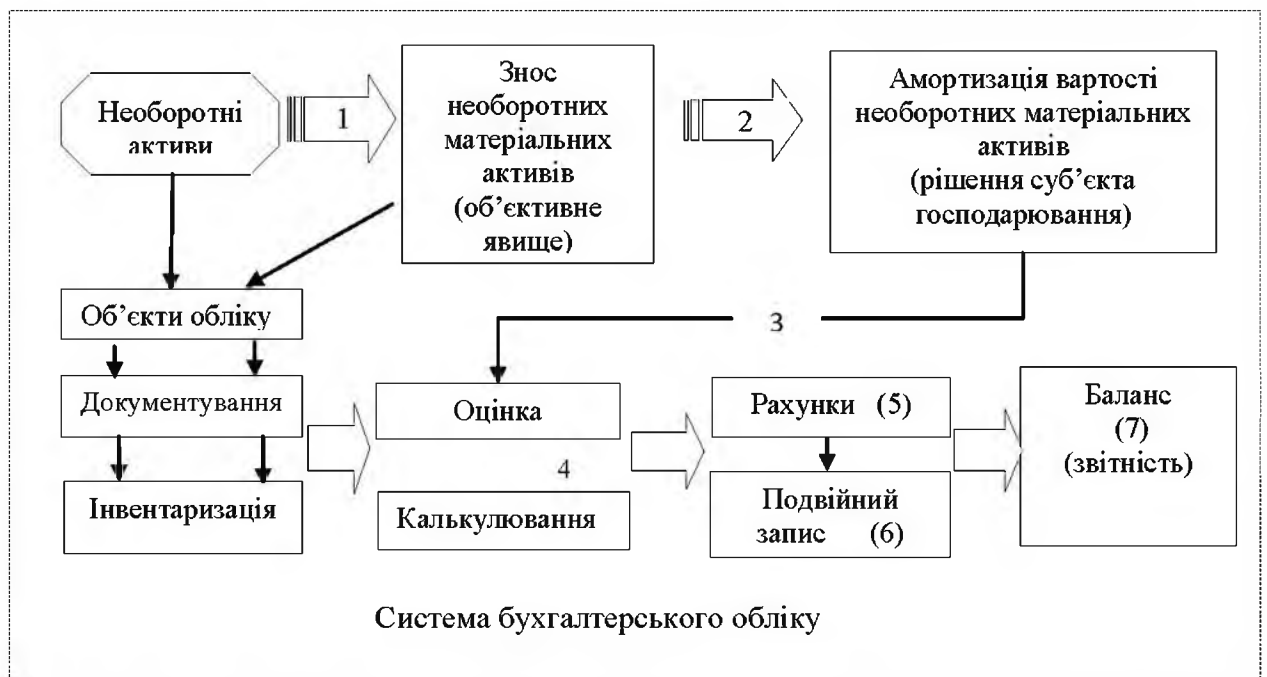
Однак, ряд науковців пояснюють амортизацію як процес, у ході якого основні засоби переносять свою вартість на виготовлену продукцію з метою їх простого відтворення. Амортизаційні відрахування є результатом процесу амортизації, тобто частиною вартості необоротних матеріальних активів або інших об'єктів амортизованого майна, яке підлягає включенню у витрати виробництва за певний період. Це дозволяє зробити висновок, що амортизаційні відрахування є частиною вартості засобів праці, яка під разом з їх зносом переноситься на нову продукцію і існує, спочатку, у вигляді частина вартості незавершеного виробництва, потім – у вигляді частина вартості готової продукції, а після реалізації її – як грошові засоби, призначені для відшкодування зносу.

Таким чином, існують дві концепції щодо розуміння сутності «амортизація», різниця між ними полягає у тому, що в одному випадку, вона відображає витрати підприємства з метою обґрунтованого розрахунку оподаткованого прибутку (концепція «розміщення витрат»), в іншому – суму грошових коштів з метою відновлення зношеного активу у майбутньому (концепція «втрати вартості»).

Поряд з поняттями «амортизація» і «амортизаційні відрахування» досить широко використовується і таке поняття, як «знос». Часто ці поняття ототожнюються. Однак, амортизація і знос є самостійними економічними категоріями, які різні як за сутністю, так і за величиною. Однак у різних нормативних актах ці поняття іноді ототожнюються, що призводить до неправильного їх тлумачення та помилок в обліку. Якщо знос відображає старіння основних засобів, то амортизація відображає накопичення грошових коштів шляхом включення амортизаційних відрахувань до витрат виробництва, тобто формує собівартість. Майже всі основні засоби старіють, піддаються зносу,

який може бути і фізичним, і моральним, у той час як амортизація може нараховуватися не завжди.

Необоротні матеріальні активи та їхній знос є об'єктами бухгалтерського обліку, які зазнають впливу всіх елементів методу бухгалтерського обліку, амортизація ж є інструментом, за допомогою якого здійснюється перенесення вартості необоротного активу на новостворений продукт і застосовується при оцінці необоротного матеріального активу(рис.1.4).

- 1 – процес зменшення корисності необоротних матеріальних активів;
- 2 – необхідність коригування вартості необоротних матеріальних активів та покриття витрат на їх придбання;
- 3–за допомогою амортизації вартості необоротних матеріальних активів можливим є коригування їх вартості на дату балансу;
- 4 – віднесення витрат, понесених на придбання, здійснюється через розподіл вартості необоротних матеріальних активів;
- 5– на рахунках відображають: у сальдо та дебетовому обороті – величина первісної вартості об'єкта і сума накопиченого зносу, у кредитовому – величина зносу необоротного матеріального активу, визначена шляхом амортизації;
- 6 – кореспонденція рахунків відображає як формування первісної вартості об'єкта, так і його амортизацію;
- 7– звітність показує первісну вартість необоротних матеріальних активів та суму зносу

Рис. 1.4. Знос і амортизація в системі бухгалтерського обліку

Джерело: сформовано на підставі [19; 31; 57; 83]

Таким чином, амортизація є складне економічне явище, що поєднує особливості витрат виробництва і джерел коштів, процесу руху вартості і важеля управління відтворенням, відшкодування зношених і нагромадження нових засобів праці.

Основні засоби є одними із найголовніших факторів виробництва. За останні роки спостерігається негативна тенденція у відтворенні основних засобів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Введення в дію нових основних засобів по Україні за 2001-2017 рр. [35]

Рік	Основні засоби (у фактичних цінах на кінець року), млн. грн.	Введення в дію нових основних засобів, млн. грн.	Коефіцієнт оновлення (%)
2001	915000	33255	3,63
2002	965000	35025	3,63
2003	1026000	44165	4,30
2004	1141000	61468	5,39
2005	1276000	70497	5,52
2006	1569000	82333	5,25
2007	2047000	127453	6,23
2008	3150000	149635	4,75
2009	3904000	111345	2,85
2010	6649000	122572	1,84
2011	7396951	147939	2,00
2012	9148017	190955	2,10
2013	10401323	165769	1,60
2014	13752117	126162	0,97
2015	7641357	216697	2,84
2016	8177408	202198	2,47
2017	7733904	237793	3,1

Абсолютне значення коефіцієнту оновлення основних засобів в цілому по Україні є низьким. Найбільше значення коефіцієнту оновлення основних засобів спостерігалось у 2007 році, тобто 6,23% від вартості основних засобів на вітчизняних підприємствах на кінець року були новими. Найнижче – у 2014 році, ця цифра склала лише 0,97%.

За 2017-2018 роки намітилася позитивна тенденція у зміні коефіцієнта оновлення основних засобів. Однак такі темпи є недостатні. За таких темпів не відбувається навіть просте їх відтворення.

Сума накопиченого зносу та ступінь зносу основних засобів за останні роки в цілому по підприємствах України характеризують дані наведені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Ступінь зносу основних засобів підприємств України за 2000-2017 рр. [35]

Роки	У фактичних цінах на кінець року, млн.грн		Ступінь зносу, у %
	первісна (переоцінена) вартість	залишкова вартість	
2000	828822	466448	43,7
2001	915477	503278	45,0
2002	964814	512235	47,2
2003	1026163	538837	48,0
2004	1141069	587453	49,3
2005	1276201	661565	49,0
2006	1568890	774503	51,5
2007	2047364	993346	52,6
2008	3149627	1251178	61,2
2009	3903714	1597416	60,0
2010	6648861	1731296	74,9
2011	7396952	1780059	75,9
2012	9148017	2135987	76,7
2013	10401324	2356962	77,3
2014	13752117	2274922	83,5
2015	7641357	3047839	60,1
2016	8177408	3428908	58,1
2017	7733905	3475242	55,1

Аналізуючи показники наведені у табл. 1.2, можна відзначити, що рівень зносу основних засобів у період з 2000 по 2014 роки неухильно зростає, дещо зменшуючись лише у 2005 та 2009 роках. Починаючи з 2014 року спостерігається тенденція до зниження рівня зносу основних засобів вітчизняних підприємств, хоча він продовжує залишатися досить високим і спостерігається тенденція випередження зношеності основних засобів порівняно із приростом їх первісної вартості.

Повільність процесів відтворення основних засобів українських підприємств пов'язана, перш за все, обмеженістю джерел фінансування інвестицій в основний капітал. Як зазначалося вище важливим джерелом відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування. Вивчення

структури витрат підприємств України вказує на незначну частку витрат на амортизацію у структурі операційних витрат на реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги). Дані Державної служби статистики України свідчать, що питома вага амортизації у складі операційних витрат з реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) по підприємствах України не перевищують 3,2 %.

Незважаючи на те, що основні засоби відіграють важливу роль у процесі виробництва, однак їх стан можна визнати незадовільним, оновлення матеріально-технічної бази виробництва здійснюється низькими темпами, впровадження нових технологій для багатьох підприємств стає досить проблематичним.

Вивчення статистичних даних, літературних джерел і господарської практики дало можливість констатувати недосконалість амортизаційної політики вітчизняних підприємств і виокремити причини такої ситуації. Ними є [61; 68]:

- незначні інвестиції у необоротні матеріальні активи за рахунок амортизаційних відрахувань, що свідчать про недостатню зацікавленість керівництва у збільшенні власних інвестиційних ресурсів;
- досить високий рівень зносу основних засобів підприємств (більше 50%) і негативна динаміка даного показника знижує продуктивність праці, погіршує якість продукції, її конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість підприємства;
- слабе використання можливостей амортизації, як інвестиційного ресурсу, у зв'язку з переважним використанням прямолінійного методу нарахування ;
- недостатнє вивчення можливостей отримання фінансових вигід при використанні прискорених методів нарахування амортизації;
- відсутній взаємозв'язок амортизаційної політики з фінансовою політикою підприємства,
- відсутній моніторингоцінки ефективності амортизаційної політики підприємства.

Узагальнюючи вищеназвані причини недосконалості амортизаційної політики, можна зробити висновок, що керівництво підприємств не зацікавлене у ефективному управлінні амортизаційними відрахуваннями і трансформації їх у власне джерело інвестицій. Вихід з цієї ситуації ряд науковців [61; 68; 97] вбачають у формуванні амортизаційної політики як складової частини загальної політики формування власних фінансових ресурсів, яка полягає в управлінні амортизаційними відрахуваннями з метою їх подальшого використання як джерела капітальних інвестицій.

На підставі викладеного, пропонуємо наступні підходи до розробки амортизаційної політики господарюючих суб'єктів.

Серед підприємств складається ситуація, коли керівництво підприємств не зацікавлене у ефективному управлінні амортизаційними відрахуваннями і трансформації їх у власне джерело інвестицій. Всі джерела фінансування інвестицій поділяються на внутрішні (прибуток і амортизаційні відрахування) та зовнішні (кредити і займи), відповідно можливе їх спільне використання. Оскільки на даний момент розвитку вітчизняної економіки, вартість кредитних ресурсів є високою, то найбільш вигідним джерелом інвестування залишаються власні кошти, у тому числі і амортизаційні відрахування. До переваг амортизації як джерела фінансування інвестицій у необоротні активи є: доступність (амортизаційні відрахування завжди є в розпорядженні підприємства), безкоштовність (амортизаційні відрахування - практично єдиний інвестиційний ресурс, який не має вартості і є безкоштовним для підприємства).

Розробка амортизаційної політики має полягати у плануванні та управлінні амортизаційними відрахуваннями, перетворенні їх у джерело подальшого інвестування необоротних активів для збільшення грошових потоків, активізації інвестиційної діяльності підприємства. Даний напрямок передбачає тісний зв'язок амортизаційної та інвестиційної політики як складових фінансової політики підприємства при визначенні грошових потоків

інвестиційного проекту з урахуванням різних джерел його фінансування (рис.1.5).

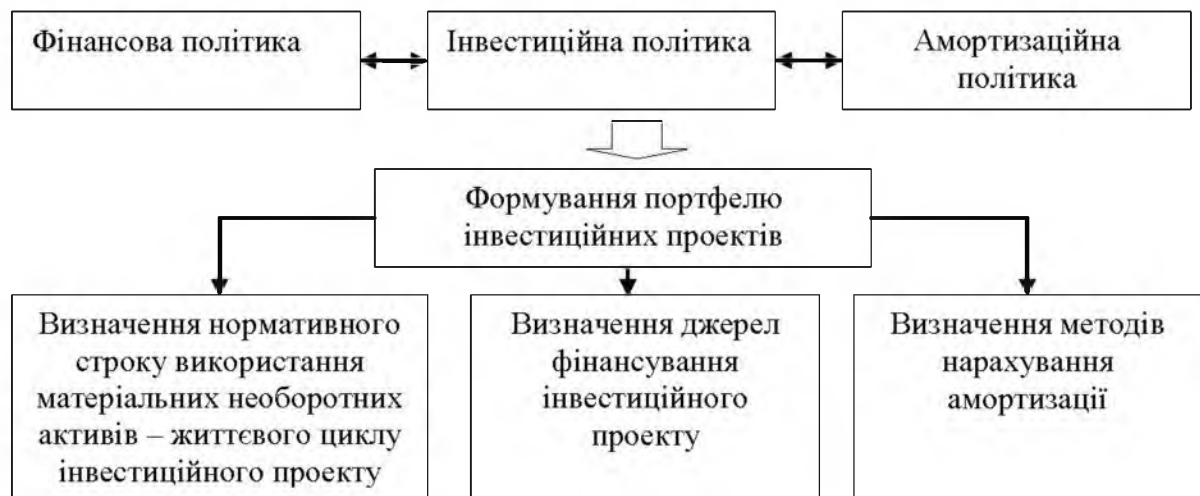

Рис 1.5. Взаємозв'язок амортизаційної, інвестиційної та фінансової політики підприємства

Джерело: Сформовано на підставі[8;12; 40]

Реалізація даного напрямку зумовлює вирішення наступних завдань: визначення життєвого циклу інвестиційного проекту, який буде збігатися з терміном використання об'єкта основних засобів, визначення джерел фінансування інвестицій та методів обчислення амортизації. Ріст інвестиційного потенціалу підприємства може бути досягнуто шляхом дотримання нормативних строків експлуатації об'єктів матеріальних необоротних активів і використання прискорених методів амортизації.

Формування амортизаційної політики має відбуватися у тісному взаємозв'язку з політикою формування прибутку і його розподілу. Цей взаємозв'язок представлено на рис.1.6.

підприємство.

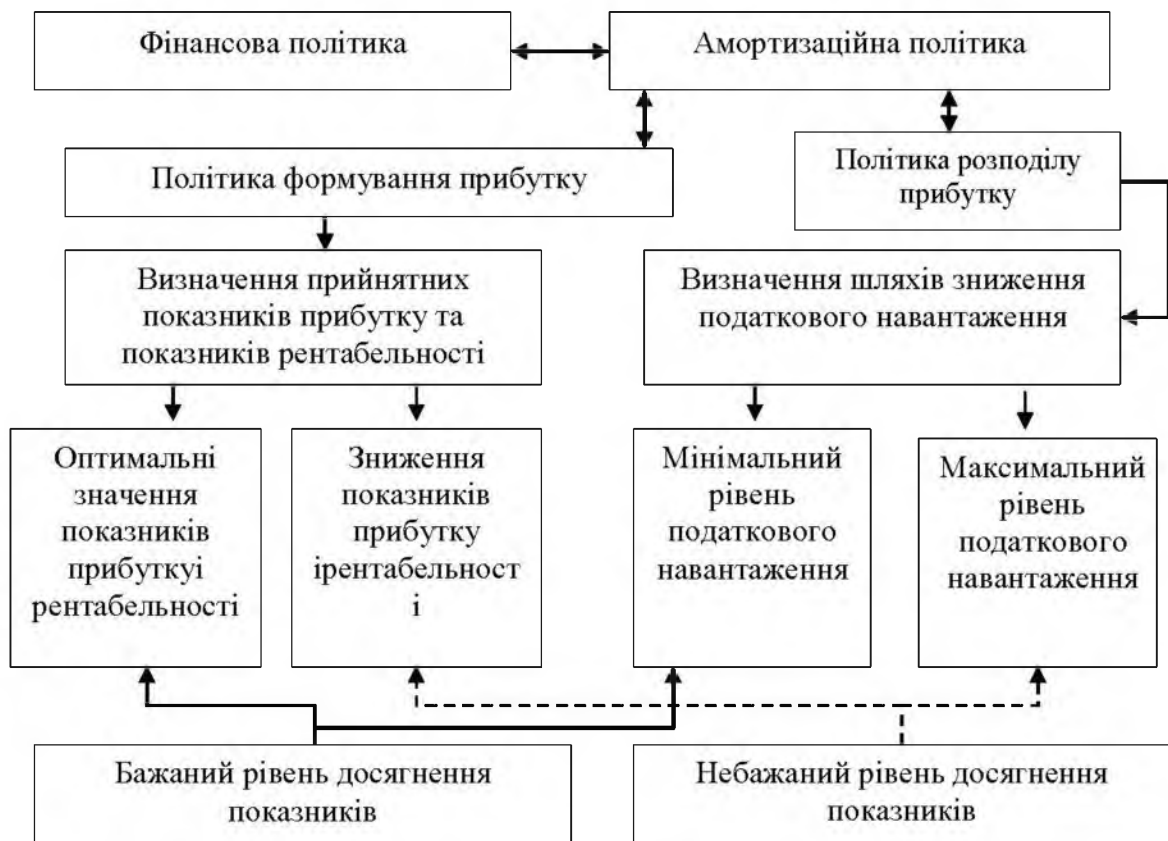

Рис. 1.6. Взаємозв'язок амортизаційної політики з політикою формування і розподілу прибутку

Джерело: Сформовано на підставі [8;12; 40]

Взаємозв'язок амортизаційної політики з такою складовою частиною фінансової політики, як політика формування прибутку, пов'язана з визначенням оптимальних показників прибутку і рентабельності підприємства. Загальновідомим є той факт, що амортизаційні відрахування включені в собівартість продукції безпосередньо впливають на показники прибутку підприємства. Так, прискорені методи амортизації, найбільш вигідні з інвестиційної точки зору, бо дозволяють списати більшу частину активу у перші роки його експлуатації. Однак, це веде до збільшення собівартості продукції і зниження фінансових результатів (валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, чистого прибутку). Зниження абсолютних показників прибутку призводить і до зниження показників рентабельності підприємства. У

зв'язку з цим, реалізація амортизаційної політики повинна проводитися на основі попереднього аналізу фінансового стану підприємства і визначення оптимальних показників прибутку і рентабельності.

Взаємозв'язок амортизаційної політики з політикою розподілу прибутку заснована на визначенні шляхів зниження податкового навантаження на підприємстві. Відповідно зниження величини прибутку передбачає знижень рівня податку на прибуток. Слід зазначити, що формування амортизаційної політики у взаємозв'язку з політикою формування і політикою розподілу прибутку повинно полягати у виборі оптимальних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства. Таким чином, амортизаційна політика підприємства повинна формуватися у тісному зв'язку з його фінансовою політикою.

До основних інструментів амортизаційної політики підприємства належать: визначення строків корисного використання активів; визначення майбутньої ліквідаційної вартості основних засобів; вибір методів розрахунку амортизаційних відрахувань.

Строк корисного використання активів відображає очікуваний (розрахунковий) період використання активів при зарахуванні їх на баланс протягом якого ним генеруються економічні вигоди. При його визначенні враховують [59]:

- очікувану потужність або фізичну продуктивність активу;
- очікуваний рівень фізичного зносу, що залежить від таких виробничих факторів, як кількість робочих днів (змін) протягом яких буде використовуватися даний актив, програм ремонту та обслуговування, прийнятих на підприємстві, а також умов зберігання та обслуговування активу у період простою;
- очікуваний рівень морального зносу у результаті змін або удосконалення виробничого процесу, або в результаті змін попиту на ринку на дану продукцію або послугу, що виробляється або надається з використанням активу;

- правові або інші обмеження щодо строків використання активу (наприклад, термін оренди).

У сучасній вітчизняній обліковій практиці існують п'ять методів нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний і виробничий. Їх зміст подано на рис. 1.7. Такими методами послуговуються і при нарахування амортизації з метою визначення оподаткованого прибутку відповідно до Податкового кодексу.

Рис. 1.7. Методи нарахування амортизації

Метод нарахування амортизації вибирається підприємством самостійно і закріплюється ним у наказі про облікову політику. На вибір методів впливає специфіка діяльності підприємства та обсяг продукції, робіт, послуг, які ним виробляються і надаються. Амортизації підлягають всі основні засоби (за

винятком землі і об'єктів незавершеного будівництва), а також інші матеріальні необоротні активи.

Порівняльну характеристику методів з виокремленням їх переваг і недоліків подано на рис. 1.8.

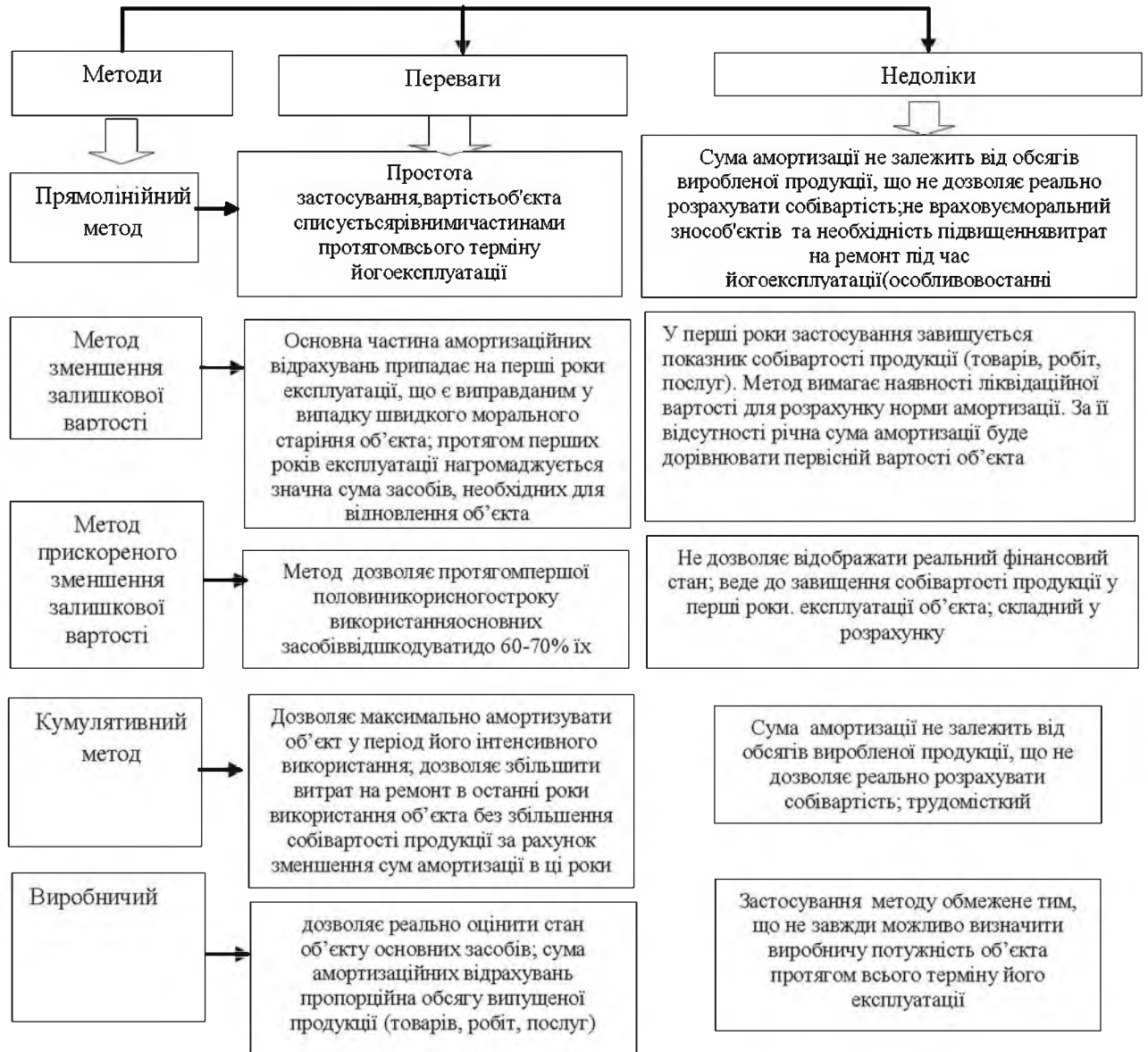

Рис. 1.8. Переваги та недоліки методів амортизації

Джерело: Сформовано на підставі [2; 7; 8; 12; 40]

Ефективність амортизаційної політики залежить від правильного вибору методу нарахування амортизації. Це допоможе удосконалити процес оновлення

матеріальних необоротних активів, який сприятиме поліпшенню результатів роботи підприємства. Варто врахувати, що використовуючи один і той самий склад і структуру основних засобів, але застосовуючи різні методи нарахування амортизації, можна отримати різні значення фінансових результатів. У зв'язку з цим, вибираючи методи нарахування амортизації, необхідно брати до уваги переваги та недоліки кожного з них.

У вітчизняній обліковій практиці частіше використовують лінійний метод нарахування амортизації. Проте, керівництву потрібно брати до уваги те, що протягом періоду корисного використання основних засобів існують випадки вимушених простоїв. Через це вони вибувають з виробництва. У зв'язку з цим знос основних засобів має нерівномірний характер, а тому розміри амортизаційних відрахувань повинні різнитися у часі. Крім того, основні засоби з плином часу старіють не тільки фізично, але й морально, що може привести до втрат через наявність недоамортизованої їх вартості.

Використання методів прискореної амортизації дозволяє усунути недоліки лінійного методу. За допомогою цих методів відшкодовується близько 60-75% вартості основних засобів всього лише за половину строку їх корисного використання, в той час як при лінійному – тільки 50%. Методи прискореної амортизації є, як правило, застосовують для амортизації об'єктів основних засобів, які схильні до швидкого фізичного зносу чи морального старіння. Їх використання зумовлює збільшення витрат підприємства у перші роки експлуатації основних засобів підприємства через ріст амортизаційних відрахувань, оподатковуваний прибуток, при цьому, зменшується. Однак, в останні роки експлуатації основних засобів, розмір амортизаційних відрахувань є меншим порівняно з прямолінійним методом, а це, у свою чергу, збільшує фінансові результати і податок на прибуток. Таким чином, відбувається перерозподіл суми податку на прибуток у часі, тобто у перші роки експлуатації об'єкта основних засобів підприємство ніби отримує безкоштовний кредит від держави, який може бути використаний для оновлення основних засобів.

Кумулятивний метод також можна вважати різновидом прискореної амортизації. Він дозволяє списувати до 80% вартості основних засобів практично за перші три роки. Його застосування дозволяє підприємству застрахуватися від втрат і зменшити ризик, пов'язаний із знеціненням застарілих видів об'єктів основних засобів. Сума амортизаційних відрахувань при використанні даного методу залежить, переважно, від обсягу виготовленої продукції. Метод зручно використовувати для основних виробничих засобів, які використовуються для виробництва конкретного обсягу продукції.

РОЗДІЛ 2

2.1. Організація аудиту операцій з необоротними матеріальними активами підприємства

Аудит необоротних матеріальних активів є важливим етапом аудиту діяльності підприємства в цілому. Це пов'язано з важливістю обліку цих активів, їх значним впливом на фінансові показники діяльності підприємства.

Метою аудиту операцій необоротними матеріальними активами є одержання достатніх аудиторських доказів, що вони обліковуються відповідно до законодавчо-нормативних вимог, а інформація про них у фінансовій звітності є достовірною у всіх суттєвих аспектах. Відповідно до мети аудитором ставляться завдання, які полягають у перевірці тверджень, визначених МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища». Твердженнями щодо яких збирають аудиторські докази є [42]:

- існування (необоротні матеріальні активи реально існують на дату складання балансу);
- права і зобов'язання (у підприємства наявні права власності на необоротні матеріальні активи);
- повнота (всі операції, пов'язані з рухом необоротних матеріальних активів задокументовані у повному обсязі на рахунках аналітичного і синтетичного обліку);
- оцінка вартості та розподіл (на підприємстві правильно класифікують, оцінюють, нараховують амортизацію, відображають в обліку операції з необоротними матеріальними активами і подають у фінансовій звітності достовірну інформацію про них).

Для досягнення поставленої мети аудиту потрібно дотримуватися певної послідовності виконання аудиторських робіт, сукупність яких можна об'єднати в певні групи, що визначаються як стадії та етапи. Таким чином, аудитор намагається оптимізувати свою роботу, плануючи її. Планування аудиту є одним із його обов'язкових етапів. Він полягає у

формуванні стратегії і тактики аудиту, тобто визначення обсягу перевірки, вибір конкретних аудиторських процедур, послідовності їх застосування. У МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» виділяються такі основні етапи у процесі планування аудиту (рис. 2.1):

Рис. 2.1. Етапи процесу планування аудиту

Джерело: сформовано на підставі[3; 5; 18; 38]

У ході попереднього вивчення клієнта аудитор повинен оцінити можливість виконання завдання з аудиту, його можливий обсяг, підготувати інформацію для подальших етапів планування. Оскільки цей етап передуює укладанню договору між аудитором та клієнтом, то його називають попереднім плануванням.

Інформація, отримана аудитором у ході попереднього вивчення клієнта допомагає йому встановити істотні умови договору, пов'язаного з виконанням завдання з перевірки, перш за все, це її тривалість. Інші етапи

планування, які передбачають формування меморандуму планування, плану перевірки аудитор виконує після укладення договору.

Така послідовність етапів планування можна вважати обґрунтованою, адже при укладанні договору з клієнтом без попереднього вивчення веде до росту підприємницького ризику для аудитора. Клієнт може виявитися неплатоспроможним, недобросовісним і т. д. Своєчасне виявлення таких обставин дозволяє аудитору вчасно відмовитися від виконання завдання і появи негативних наслідків, зокрема сплати фінансових санкцій через одностороннє розірванням договору з ініціативи аудитора вже після початку роботи. Відмова від укладання договору за результатами попереднього планування, означає для аудитора певні збитки, однак вони є невеликими, адже тривалість попереднього планування, як правило, є незначною.

У ході планування аудитор розробляє загальну стратегію та тактику виконання завдання. Практика показує, що на це аудитор витрачає до 30 % часу, витраченого на аудит в цілому. Через це можлива відмова клієнта від укладення договору після такого значного обсягу робіт може завдати аудитору значні збитки, тому оформити відносини з клієнтом потрібно вже після етапу попереднього планування. За цих умов витрачений аудитором час на інші етапи планування будуть враховані при формуванні договірної ціни.

Попереднє планування аудиту потрібно здійснювати з урахуванням рекомендацій, які викладені у МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» та МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»[42]. Під час попереднього планування аудитор повинен отримати інформацію про бізнес клієнта його масштаби, фінансове становище; стан бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.

Для того, щоб зрозуміти бізнес клієнта аудитор повинен з'ясувати його організаційно-правову форму господарювання, і структурну ієрархію; види діяльності, специфіку галузі; познайомитися з організацією та технологією виробництва; принципами оплати праці;

оцінити дотримання чинного законодавства при здійсненні господарської діяльності.

Здійснюючи попереднє обстеження клієнта, аудитор необхідно зробити висновок про можливість застосування управлінським персоналом принципу діючого підприємства при формуванні фінансової звітності. Використання даного принципу означає, що керівництво не має наміру у найближчий рік ліквідувати підприємством чи істотно зменшувати діяльність. Концепція «діючого підприємства» важлива для таких користувачів фінансової звітності, пов'язані з підприємством фінансовими і майновими відносинами. У зв'язку з цим аудитор аналізує фінансовий стан підприємства і показники, які його визначають. Ними є показники рентабельності, фінансової стійкості та ліквідності, ефективності використання капіталу.

Важлива складова робіт, які виконує аудитор, пов'язана з оцінкою стану системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю на підприємстві. У результаті таких робіт оцінюють аудиторський ризик і його складові; визначають масштаби перевірки, обсяги і перелік аудиторських процедур, необхідність залучення інших фахівців-експертів і т.д. До факторів, які визначають організацію і стан бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю на підприємстві належать: форма ведення обліку; склад і структура бухгалтерії, кваліфікація персоналу; наявність відділу внутрішнього контролю; склад і стан облікової та організаційно-розпорядчої документації.

Вивчаючи систему внутрішнього контролю, аудитор оцінює дієвість внутрішніх правил та процедур контролю, які запроваджені керівництвом з метою запобігання і викриття помилок і спотворень облікових даних. Оцінка внутрішнього контролю матеріальних необоротних активів може здійснюватися зовнішнім незалежним аудитором за наступними напрямками: розподіл функціональних обов'язків посадових осіб, які відповідають їх за стан та рух; перевірка умов зберігання та експлуатації; наявність необхідних дозволів керівництва на здійснення операцій з матеріальними необоротними

активами, періодичність проведення інвентаризації, перевірка ведення інвентарного пооб'єктного обліку основних засобів і т.п. [3]:

Якщо оцінка системи внутрішнього контролю є високою, тоді кількість процедур перевірки зменшується.

Для отримання інформації про клієнта і його бізнес, про стан бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю аудитор використовує різні джерела. Їх перелік узагальнено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Перелік джерел інформації для попереднього обстеження клієнта

Найбільш доречними аудиторськими процедурами, які використовуються під час попереднього планування є: спостереження; огляд; запити, перегляд документів; аналітичні процедури.

Однією із найважливіших аудиторською процедурою під час попереднього вивчення клієнта є запити. Запити можуть бути різного роду: від офіційних письмових запитів адресованих третім особам чи працівникам підприємства до неофіційних усних запитів (опитувань). Як правило, аудитор формує перелік необхідних запитів ще до початку аудиторської перевірки й визначає бажані терміни їх отримання. Запити здійснюються з використанням такого прийому як анкетування. Він полягає в отриманні від управлінського персоналу (керівника, головного бухгалтера) та працівників відділу внутрішнього аудиту, інших працівників підприємства та третіх осіб письмових відповідей на перелік сформульованих заздалегідь запитань, які стосуються аудиторської перевірки, для отримання необхідних аудиторських доказів. Як правило, аудиторські фірми мають розроблені стандартні анкети для опитування певних посадових осіб підприємства-клієнта.

Опитування керівництва підприємства може спонукати аудитора до здійснення додаткових аудиторських процедур оскільки може виникнути необхідність отримати дані про майбутні угоди, плани продажу необоротних матеріальних активів, наявність таких активів переданих у заставу або наявність певних претензій з боку третіх осіб, судових позовів.

Приклад анкети оцінки системи обліку і внутрішнього контролю фактів господарської діяльності з необоротниматеріальними активами наведено у додатку Б.

Разом з оцінкою системи внутрішнього контролю, аудитор повинен зробити попередню оцінку аудиторського ризику та його складових. Ризик оцінюється з використанням як, правило, трьох градацій: високий, середній і низький. На властивий ризик в аудиті необоротних матеріальних активів впливає стадія життєвого циклу підприємства. Якщо оновлення активів відбувається активно, то існує ризик несвоєчасного їх оприбуткування і введення в експлуатацію, нарахування амортизації, повноти оцінювання. Якщо необоротні матеріальні активи не оновлюються, то зростає ризик неправильного відображення в обліку операції, пов'язані з їх ремонтом та

своєчасним списанням. Властивий ризик істотно підвищується у випадку переоцінки активів.

Після попереднього обстеження клієнта аудитор переходить до формування стратегії перевірки, яка передбачає:

- «сегментування» інформації, що міститься обліковій документації (облікова інформація розподіляється на ділянки, кожна з яких перевіряє певний виконавець);

- формування мета та завдань, які необхідно досягнути і виконати під час перевірки кожного сегмента,

- встановлення сукупності елементів для перевірки з метою виконання поставлених завдань;

- вибір аудиторських процедур, які необхідно здійснити для перевірки сукупностей елементів, встановлення їх виду та методу застосування.

В ході розробки стратегії аудиторської перевірки сегменту «необоротні матеріальні активи» повинні бути вирішені наступні завдання, пов'язані з перевіркою [5]:

- правильності віднесення цінностей до складу активів, а останніх до складу матеріальних необоротних активів, їх класифікації;

- правильності відображення в обліку операцій з надходження і вибуття матеріальних необоротних активів, достовірності первинних даних відносно наявності і руху цих активів;

- дотримання арифметичної точності показників при підготовці і складанні первинних документів, повноти і своєчасності відображення первинних даних в облікових регістрах;

- правильності визначення первісної вартості основних засобів, її у результаті добудови, дообладнання, реконструкції, часткової ліквідації, переоцінки, правильності оцінки строку корисного використання основних засобів;

- правильності проведення інвентаризації, переоцінки, нарахування амортизації та зменшення корисності матеріальних необоротних активів;

- правильності відображення в обліку орендованих необоротних матеріальних активів;
- правильності достовірності відображення у фінансовій звітності інформації про матеріальні необоротні активи, дотримання облікової політики щодо їх обліку.

Згідно з МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» аудитор має задокументувати загальну стратегію проведення аудиту у Меморандумі, де відобразити ключові рішення щодо обсягу, терміну і порядку проведення аудиту. Зміст Меморандуму визначається складністю поставленого клієнтом завдання, характером та розмірами його фінансово-господарської діяльності, наявністю пов'язаних сторін, використання ним комп'ютерних інформаційних технологій, необхідністю залучення сторонніх фахівців.

Загальна стратегія виконання завдання з аудиту, яка встановлює обсяг, напрям аудиту і терміни його виконання допомагає в розробці детального Плану аудиту за окремими об'єктами, які часто називають аудиторськими програмами. План є документом в якому висвітлюють всі аудиторські процедури, які необхідно здійснити в ході аудиторської перевірки для виконання Меморандуму планування. Він має бути настільки детальним, щоб використовуватись як інструкція для членів аудиторської групи, а також як засіб контролю правильності виконання роботи.

Варіант плану виконання завдань з аудиту необоротних матеріальних активів відображено у додатку В.

У ході проведення аудиту план може змінюватися у зв'язку з отриманням несподіваних результатів. Якщо перегляд плану призводить до суттєвого збільшення обсягу аудиторських процедур, то такі обставини обговорюють з управлінським персоналом адже можуть вимагати додаткової оплати. Відмова клієнта збільшити обсяг аудиторської перевірки є ознакою обмеження роботи аудитора, що може бути причиною модифікації аудиторського висновку. Події або мотиви, що змусили аудитора внести значні зміни у план оформляються ним документально. Висновки, зроблені аудитором при виконанні кожного

розділу плану відображаються в його робочих документах. Вони є основою для підготовки аудиторського звіту і формування думки про достовірність фінансової звітності та обліку в їх суттєвих аспектах.

2.2 Аудит стану та руху основних засобів та інших необоротних матеріальних активів

Статті фінансової звітності, які відображають наслідки операцій з необоротними матеріальними активами, з позицій міжнародних стандартів аудиту відносять до поняття «облікова оцінка». Згідно з МСА 540 «Аудит облікових оцінок, у тому числі облікових оцінок за справедливою вартістю та пов'язані з ними розкриття інформації» облікова оцінка є приблизним значенням грошової суми об'єкта обліку за відсутності точних засобів оцінювання. Спосіб здійснення оцінок прописується обліковою політикою підприємства, яка, своєю чергою виступає обов'язковим об'єктом, на який спрямоване виконання спеціальних аудиторських процедур.

МСА 540 визначає завдання, які треба виконати в процесі дослідження облікових оцінок. Зокрема, аудитор повинен оцінити як:

- управлінський персонал встановлює операції, події та умови, що можуть привести до необхідності визнання облікових оцінок;
- управлінський персонал здійснює облікові оцінки. Зокрема, аудитор має вивчити метод, або модель, яку використовують на підприємстві під час здійснення облікової оцінки; спосіб здійснення оцінки (самостійно, із залученням експерта); припущення, які покладено в основу облікових оцінок; підстави для проведення змін у методах здійснення облікових оцінок або необхідність таких змін.

Дослідження елементів облікової політики для операцій з необоротними матеріальними активами охоплює такі основні положення:

- порядок встановлення термінів корисного використання основних засобів;
- методи нарахування амортизації основних засобів;

- вартісна межа віднесення необоротних матеріальних активів до малоцінних;
- методи нарахування амортизації на малоцінні необоротні матеріальні активи;
- рівень межі суттєвості для переоцінки балансової вартості основних засобів;
- критерії віднесення об'єктів нерухомості до інвестиційної;
- методи оцінювання інвестиційної нерухомості.

Процедури отримання доказів щодо твердження існування щодо статей балансу як «Основні засоби» та «Інвестиційна нерухомість» традиційно включають інвентаризацію або дослідження надійності результатів її проведення. Для цього аудиторю потрібно вивчити інвентаризаційні матеріали (інвентаризаційні описи; порівнювальні відомості; протоколи інвентаризаційних комісій, де зазначаються результати (нестачі, лишки) і висновки щодо них; наказ керівника відповідно до якого приймається рішення щодо виявлених розбіжностей). Аудитор має оцінити достовірність поданих підприємством результатів проведеної інвентаризації, а також вивчити рішення, прийняті за її результатами, і перевірити правильність їх відображення в обліку.

У процесі інвентаризації акцент робиться на оцінці того, чи обліковувані об'єкти можуть визнаватися активами. Перевірка правильності визнання підприємством необоротних активів ґрунтується на встановленні аудитором відповідності їх загальним критеріям. Як уже зазначалося, такими критеріями є існування ймовірності того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цих активів та можливість достовірного визначення їх вартості. За першим критерієм аудитор повинен отримати підтвердження того, що до підприємства перейшли всі ризики і вигоди, пов'язані з використанням необоротного активу. Майбутні економічні вигоди від використання необоротних активів можуть бути отримані у формі доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), економії витрат або іншим шляхом.

За другим критерієм аудитор повинен переконатися у достовірності інформації про витрати на придбання або створення об'єкта з дотриманням принципу обачності. Якщо хоч один з критеріїв не дотримано, то такі цінності не відображаються у балансі, а витрати на їх придбання чи створення є витратами періоду.

У ході вивчення інвентаризаційних матеріалів аудитор враховує порядок організації матеріальної відповідальності за схоронністю необоротних матеріальних активів, встановлює перелік матеріально-відповідальних осіб, перевіряє наявність укладених з ними договорів про повну матеріальну відповідальність; обстежує умови зберігання активів, знайомиться з періодичністю проведення інвентаризації, яка здійснюється у рамках внутрішнього контролю. Така інформація дозволяє аудитору визначитися з рівнем довіри до результатів внутрішнього контролю, допомагає уточнити аудиторський ризикі, відповідно, необхідні аудиторські процедури.

Після вивчення інвентаризаційних матеріалів аудитор може провести вибірково інвентаризацію окремих об'єктів за місцями експлуатації та матеріально-відповідальними особами. При цьому, особливу увагу приділяють орендованим основним засобам. Досить часто на підприємстві використовують фіктивні договори для нарахування орендної плати з метою привласнення коштів. При проведенні інвентаризації аудитор повинен керуватися Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджену відповідним наказом Мінфіну [62].

Проведення інвентаризації дозволяє не тільки встановити факти нестач чи лишків необоротних матеріальних активів, але і виявити ті з них, які втратили первісну якість, які не використовуються; перевірити реальну вартість активів зарахованих на баланс; встановити дотримання умов та порядку їх зберігання та правил утримання.

Також у процесі інвентаризації та проведення процедури спостереження можуть бути отримані докази щодо твердження «Повнота». Внаслідок низького рівня надійності процедур системи внутрішнього контролю на підприємствах

трапляються випадки списання повністю амортизованих основних засобів, які фактично використовуються в господарській діяльності.

Для оцінки стану матеріальних необоротних активів проводять перевірку відповідності фактичного стану об'єктів за технічними характеристиками тим, які відображені у паспортах та іншій технічній документації. При цьому особливу увагу надають оцінці працездатності активної частини основних засобів, їх технічному стану, рівню завантаженості під час виробничого процесу. Така оцінка здійснюється з використанням аналітичних процедур.

Особливе значення в процесі перевірки необоротних матеріальних активів мають процедури отримання доказів щодо твердження «Права і зобов'язання». Це твердження акумулює ознаку права власності на відповідні об'єкти обліку. Аудитор має пересвідчитись, що у підприємства є всі законні підстави на володіння та використання цих активів. Головним доказом цього є документи, що підтверджують право власності на них – договори купівлі-продажу, свідоцтво про право власності, технічні паспорти тощо.

При перевірці правильності віднесення об'єктів до складу матеріальних необоротних активів порівнюють вартість об'єктів, відображених в їх складі з вартістю, яка передбачена в наказі про облікову політику, уточнюють чи не обліковуються на рахунках обліку необоротних активів предмети, облік яких повинен здійснюватися у складі малоцінних і швидкозношуваних предметів.

У ході проведення аудиту здійснюють перевірку правильності відображення в обліку операцій, пов'язаних з рухом основних засобів. Рух обліковують за допомогою первинних документів, сукупність яких подано на рис. 2.3. Використовуючи формально-логічну перевірку, аудитор повинен звернути увагу на правильність їх оформлення згідно Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [61].

Варто зазначити, що на відміну від інших матеріальних цінностей, облік надходження основних засобів має певні особливості. Наприклад, з метою їх оприбуткування при надходженні (придбанні) застосовують прибуткові накладні,

але вони не можуть слугувати підставою для введення в експлуатацію цих активів. Лише акт приймання-передачі є первинним документом на основі якого здійснюють введення чи виведення основних засобів із експлуатації. Тільки після цього починається нарахування чи припинення нарахування амортизації по об'єктах основних засобів.

Рис. 2.3. Схема документообігу операцій з основними засобами

На кожен об'єкт основних засобів виписують інвентарну картку, яка є регістром аналітичного обліку і дозволяє контролювати їх наявність у місцях зберігання. Для забезпечення збереження інвентарних карток їх реєструють в спеціальному описі – «Описі інвентарних карток з обліку основних засобів». Дані, що містяться в даному документі, мають бути тотожними із записами в інвентарних картках обліку основних засобів.

Для оформлення операцій, пов'язаних з прийманням-передачею основних засобів із капітального ремонту, реконструкції та модернізації використовують «Акт прийому-передачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів».

Вибувають необоротні матеріальні активи шляхом продажу, безоплатної передачі, обміну, ліквідації разі їх повного фізичного або морального зносу.

Перевірку продажу і безоплатної активів розпочинають із вивчення дозволу на здійснення відповідних дій, вивчається їх законність і доцільність; при крадіжках, псуванні – визначається шкода, яка завдана підприємству.

Якщо необоротні матеріальні активи вибувають через ліквідацію у зв'язку із зносом або пошкодженням, то вивчають акти на ліквідацію. В них відображається первісна вартість об'єкта, який вибуває, сума нарахованого зносу, залишкова вартість, причина вибуття, витрати, пов'язані з вибуттям, фінансовий результат від списання об'єкта. Витрати з ліквідації, а також вартість отриманих у її результаті матеріальних цінностей, відображають в акті у розділі «Розрахунок результатів списання об'єкта». Акт передається в бухгалтерію, де на його підставі здійснюється запис в Інвентарному списку та вилучається відповідна інвентарна картка. Взаємна звірка документів на прибуткування і зворотної частини акту про ліквідацію дозволяє здійснити контроль повноти і своєчасності їх оприбуткування на склад.

З метою встановлення непридатності об'єктів необоротних матеріальних активів для подальшого використання, неможливості реалізації або неефективності відновлення, а також оформлення документації, пов'язаної з ліквідацією, на підприємствах мають створюватися постійно діючі комісії. Під час аудиту потрібно встановити факти існування на підприємстві таких комісій, затвердження актів з ліквідації керівником підприємства, наявність відмітки бухгалтерії про фіксацію вибуття інвентарного об'єкта в інвентарній картці, оприбуткування корисних залишків, отриманих у процесі ліквідації.

Якщо відбувся продаж необоротних матеріальних активів, то у ході аудиту потрібно перевірити повноту та своєчасність надходження грошових коштів на поточний рахунок підприємства. Це здійснюють на основі взаємного контролю первинних документів, які засвідчують реалізацію (товарно-транспортні накладні, накладні) з документами, які засвідчують факт надходження грошей (виписка банку).

Перевіряючи правильність формування первісної вартості активів, аудитор особливу увагу аудитор приділяє шляхам надходження активів на підприємство, адже вони визначають вартість, за якою об'єкти зараховуються на баланс. Для об'єктів безоплатно одержаних, внесених до статутного капіталу учасниками, придбаних в результаті обміну на неподібні активи буде справедлива вартість. Для визначення справедливої (ринкової вартості) можуть бути використані дані про ціни на аналогічну продукцію, отримані у письмовій формі від організацій-виробників; відомості про рівень цін, опублікованих у засобах масової інформації та спеціальній літературі; експертні висновки про вартість окремих об'єктів основних засобів.

При обміні на подібні активи залишкова, якщо вона більша від справедливої, то матеріальні необоротні активи оцінюють за справедливою вартістю, а різницю у вартостях відносять на витрати звітного періоду. При придбанні первісну вартість формують ціна придбання, витрати на транспортування, монтаж, наладку, суми ввізного мита, реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що сплачуються у зв'язку з придбанням права на об'єкт, суми непрямих податків, якщо вони не відшкодовуються підприємству.

У процесі перевірки аудитор оцінює відповідність даних аналітичного та синтетичного обліку, аналізує правильність облікових проведення.

Для синтетичному обліку основних засобів та інших необоротних активів, призначені рахунки 10 «Основні засоби» та 11 «Інші необоротні матеріальні активи» із застосуванням субрахунків. Ці рахунки є активними, тобто по дебету відображається надходження (придбання, безоплатне отримання, дооцінка) активів зарахованих на баланс підприємства, а по кредиту – їх, вибуття внаслідок продажу, безоплатній передачі, ліквідації, уцінки.

Перевірку своєчасності і повноти відображення операцій оприбуткування на рахунках обліку здійснюють на основі хронологічного аналізу і взаємного контролю документів, що відображають надходження з документами постачальника з яких видно час надходження, склад та вартість об'єктів

матеріальних необоротних активів, платіжні доручення, банківські виписки, що засвідчують сплату грошей, облікові реєстри.

Несвоєчасне оприбуткування основних засобів призводить до зменшення амортизаційних відрахувань, що в свою чергу, спотворює собівартість готової продукції, виконаних робіт, наданих послуг і в кінцевому підсумку призводить до викривлення фінансових результатів.

Аудиторська практика свідчить, що типовими помилками при відображенні обліку стану та руху основних засобів і інших матеріальних необоротних активів є:

- недотримання умов визнання об'єктів матеріальних цінностей активами, а останніх - основними засобами;
- неправильне формування первісної вартості за якою об'єкти зараховуються на баланс;
- неправильне визначення первісної вартості об'єкта матеріальних необоротних активів, який отримано у результаті обміну на подібний актив. Помилка полягає у не відображенні різниці між залишковою та справедливою вартістю переданого об'єкта у складі витрат звітного періоду;
- неправильне відображення витрат пов'язаних з ремонтом основних засобів: збільшення вартості основних засобів на суму витрат, які дозволяють підтримувати об'єкт у робочому стані, а витрат пов'язаних з модернізацією, модифікацією, дообладнанням та реконструкцією основних засобів у складі витрат підприємства;
- відображення основних засобів, які використовуються на правах операційної оренди на балансових рахунках;
- оприбуткування деяких основних засобів без наявності документів, що відображають право власності на них;
- несвоєчасне оприбуткування основних засобів і інших матеріальних необоротних активів;

- відсутність документів, що характеризують технічний стан основних засобів;
- необґрунтоване списання нестачі основних засобів на витрати підприємства;
- неправильне визначення терміну експлуатації;
- відсутність організації матеріальної відповідальності щодо орендованих основних засобів.

Можливі порушення норм, передбачених П(С)БО 7 подано у додатку Ж.

2.3. Аудит капітальних інвестицій

До капітальних інвестицій відносять об'єкти основних засобів, за якими не завершено процес їх створення (будівництва), реконструкції, модернізації та іншого поліпшення, які приведуть до росту їх первісної вартості, а також об'єкти, які вимагають лише монтажу й документального оформлення факту передавання в експлуатацію. Капітальні інвестиції виступають своєрідним транзитом в операціях створення (придбання) основних засобів. Вивчення кредитових оборотів за відповідними рахунками обліку дозволяє отримати підтвердження щодо правильності формування первісної вартості об'єктів обліку основних засобів.

Основними завдання аудиту фактів господарської діяльності пов'язаних з капітальними інвестиціями є перевірка правильності [24]:

- визнання витрат капітальними інвестиціями;
- деталізації та відображення витрат, пов'язаних з капітальними інвестиціями за різними класифікаційними ознаками (за шляхами відтворення, призначенням, технологічною структурою, способами здійснення будівельно-монтажних робіт (господарський чи підрядний), джерелами фінансування;
- накопичення витрат за кожним об'єктом інвестування;

- здійснення розрахунків і оплати будівельно-монтажних робіт, їх відповідність укладеним угодам;
- визначення інвентарної вартості об'єктів інвестування.

Найбільш розповсюдженими методами збору аудиторських доказів є інвентаризація, контрольні заміри, технологічний контроль, експертизи різних видів, що застосовуються з метою визначення якості та обсягів капітальних робіт, їх відповідності затвердженій проектно-кошторисній документації. Розрахунково-аналітичні методичні методи використовують для оцінки ефективності інвестиційних проектів. Документальні методи контролю допомагають оцінити повноту, своєчасність, обґрунтованість, правильність відображення капітальних інвестицій в обліку і звітності. За допомогою камеральних перевірок проводять дослідження якості проектно-кошторисної документації. У процесі аудиту застосовуються зустрічні перевірки документів, що знаходяться в установах банку, який фінансує капітальні інвестиції, а також у підрядних організацій, що виконують капітальні роботи.

Будівництво може здійснюватися господарським, підрядним або змішаним способами. При господарському способі підприємство самостійно здійснює будівництво силами своїх будівельно-монтажних підрозділів. Якщо до будівництва залучаються сторонні будівельні організації, то таке будівництво називаються підрядним. Змішано будівництво здійснюється як власними силами підприємства, так і залученими підрядними будівельними організаціями.

Під час вивчення операцій з капітальними інвестиціями важливо розподілити їх на ті, які виконуються підрядним способом, і ті виконуються господарським чи змішаним способами. Необхідно перевірити правильність укладення договорів з підрядними організаціями та обсяг виконаних робіт відповідно до проміжних актів і якість цих робіт.

Якщо будівництво ведеться підрядними будівельними організаціями, то обов'язком замовників є забезпечення їх проектно-кошторисною документацією. Замовник несе відповідальність перед підрядником за

своєчасність розробки і затвердження проектно-кошторисної документації, її якість та передачу у строки, передбачені договором. Тому проектно-кошторисна документація розглядається аудитором як об'єкт контролю, що є інтелектуальною цінністю.

Під час проведення аудиту капітальних інвестицій треба взяти до уваги, що до капітальних інвестицій належать різні витрати на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів. При цьому перевіряється правильність віднесення їх до відповідних класифікаційних груп: капітальне будівництво, придбання (виготовлення) основних засобів, придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів, придбання (створення) нематеріальних активів, формування біологічних активів [24].

Підставою для визнання витрат з поліпшення матеріальних необоротних активів у складі капітальних інвестицій є збільшення майбутніх економічних вигод відвикористання поліпшених активів та достовірність оцінки їх вартості. Поліпшення може відбутися різними шляхами, а саме:

- модифікації, модернізації, яка дозволяє продовжити термін корисного використання, або збільшить виробничу потужність об'єкта;
- заміна окремих частин об'єкта з метою росту якості продукції (робіт, послуг);
- удосконалення технологічного процесу, що дозволить зменшити витрати на виробництво продукції;
- добудова будівель, що приведе до збільшення площ, зумовить покращення умов виконання робіт, надання послуг чи приведе до росту їх якості.

Проблемним питанням обліку є визнання витрат на ремонт основних засобів у складі капітальних інвестицій. Рішення про те, чи проведені ремонтні роботи зумовлять підвищення техніко-економічних можливостей об'єкта, що приведе у майбутньому до збільшення економічних вигод приймаються керівником підприємства у кожному конкретному випадку з врахуванням суттєвості таких витрат. Аудитор повинен перевірити відображення

правильність внесення інформації про зміну техніко-економічних характеристик необоротних матеріальних активів отриманих у результаті їх ремонту у технічні паспорти, інвентарні картки або інші реєстри аналітичного обліку.

В процесі перевірки необхідно з'ясувати номенклатуру інвестиційних витрат. У фінансовому обліку витрати на будівництво об'єктів групуються за технологічною структурою, яка обумовлена кошторисною документацією, а саме: будівельні роботи; роботи з монтажу обладнання; придбання обладнання, зданого у монтаж; придбання обладнання, що не потребує монтажу; інші капітальні витрати; витрати, що не збільшують вартості об'єктів інвестицій. Далі потрібно оцінити обґрунтованість витрат, їх відповідність кошторисам та правильність віднесення на відповідні об'єкти, з'ясувати їх відповідність затвердженій технічній документації і джерелам фінансування.

При перевірці формуванні витрат на капітальне будівництво аудитор звертає увагу на організацію аналітичного обліку. Він ведеться за окремим видом необоротних матеріальних активів та окремими інвентарними об'єктами.

В процесі аудиту встановлюється правильність визначення інвентарної вартості закінчених будівництвом об'єктів і вартість поліпшених об'єктів після добудови та дообладнання, реконструкції, модернізації або часткової ліквідації. При цьому інвентарну вартість будівель та споруд формують будівельні витрати і витрати пов'язані із введенням їх в експлуатацію. Якщо устаткування, не потребує монтажу, то його інвентарна вартість дорівнює вартості придбання. Особливу увагу звертають на об'єкти, які при введенні в експлуатацію потребують монтажу, оскільки існує можливість не включення вартості монтажу до балансової вартості введених основних засобів, що, у свою чергу, зумовлює викривлення даних фінансової звітності підприємства. Інвентарна вартість таких об'єктів, крім вартості придбання, включає ще і вартість додаткових витрат (витрати з транспортування, заготівельно-складські витрати, витрати на будівельні роботи й монтаж та інші) [24].

Вартість придбаних окремих видів основних засобів та інших довгострокових активів: будівель, споруд, устаткування, транспортних засобів – складається з витрат на придбання і витрат пов'язаних з доведенням їх до стану придатного для використання.

До складу інвентарної вартості об'єктів капітальних інвестицій не включають: витрати на утримання «заморожених» об'єктів, витрати, пов'язані з форс-мажорними обставинами, судові витрати, штрафні санкції. До недавнього часу до неї не включалися витрати на сплату відсотків за користування кредитом. Ситуація змінилася із прийняттям П(С)БО 31 «Фінансові витрати». Однак аудиторю треба врахувати, що капіталізуються лише ті витрати, яких можна було б уникнути, якби підприємство не створювало кваліфікаційних активів. Кваліфікаційним вважається актив, який потребує суттєвого часу для його створення.

Наведемо такий приклад. Підприємство 1 квітня 2019 року розпочало будівництво цеху. Протягом квітня-липня здійснило такі капітальні інвестиції: 1 квітня – 75262 грн.; 1 травня - 74361 тис. грн.; 1 червня – 182361 грн.; 1 липня - 321659 грн. (у т. ч. числі заборгованість перед підрядником - 41230 грн.). Для фінансування будівництва 31 квітня було отримано позику в банку в сумі 210000 грн. терміном на один рік. Ставка банківського відсотка складає 16% річних. Інших позикових коштів підприємство не залучало. В цій ситуації правомірним буде включення до собівартості кваліфікаційного активу фінансових витрат в сумі 84000 грн. ($210000 \times 0,16 \times 3/12 = 84000$).

Підставою для відображення вартості капітальних інвестицій в обліку є платіжні вимоги будівельних організацій, акти виконаних робіт, довідки про їх вартість.

Витрати на здійснення капітального будівництва можна розглядати з позиції юриста, менеджера, бухгалтера, будівельника-технолога. Аудитор, який займається проведенням перевірки повинен поєднувати знання та вміння всіх перерахованих фахівців. Однак, як показує практика, лише деякі з аудиторів володіють належною мірою необхідними знаннями для проведення подібної

перевірки. У зв'язку з цим під час оцінки правильності формування вартості капітальних робіт і оформлення платіжних вимог (актів виконаних робіт, довідок про їх вартість) підрядними і проектними організаціями, що є підставою для відображення таких витрат в обліку, необхідно використовувати знання експертів-будівельників. Це дозволить виявити приписки в актах, що навмисно завищують обсяги виконаних будівельно-монтажних робіт і, як наслідок – неправомірну переплату підряднику.

Перевірка повноти виконання зобов'язань перед сторонніми будівельними організаціями здійснюється шляхом вивчення виписок банку і їх порівняння з платіжними вимогами підрядників за певний період. За певних умов аудитор може провести інвентаризацію розрахунків з підрядниками, яка полягає в ретельній перевірці обґрунтованості сум, що обліковуються на рахунках 15, 31, 63 у відповідних облікових регістрах.

При здійсненні будівництва господарським способом використання знань експертів-будівельників дозволить аудитору визначити правомірність віднесення витрат до витрат будівництва, а саме їх завищення, і як результат - не обґрунтоване списання будівельних матеріалів, заміна дорогих більш дешевими, невиконання робіт, затверджених проектно-кошторисною документацією, безпідставне нарахування заробітної плати працівникам будівельно-монтажних підрозділів підприємства і т.п. Для цього первинні документи на відпуск матеріальних цінностей зі складу, а також наряди на виконання робіт за найменуванням та кількістю будівельних матеріалів, деталей, вузлів та інших запчастин, передбачених на будівництво чи капітальний ремонт об'єкта порівнюють з даними кошторисно-технічної документації. При необхідності призначають експертизу кошторисів, проводять (за участю спеціалістів) контрольні заміри робіт на об'єктах капітального будівництва та капітальних ремонтів. Таким шляхом встановлюють не тільки порушення, але й шахрайські дії (присвоєння окремими особами запчастин і будівельних матеріалів, складання фіктивних нарядів на фактично не виконані роботи і т.п.).

Перевірка дозвільної документації на будівництво є важливим елементом аудиту. Незаконне будівництво не тільки не може розглядатися як актив (майно) підприємства, а й потенційно може стати джерелом сплати адміністративних штрафів, збитків пов'язаних із здійсненням втрат на примусову ліквідацію самостійно збудованих об'єктів і т.д. Тому аудитор повинен переконатися в наявності дозволу на будівництво, перевірити відповідність об'єкта, на будівництво якого оформлено дозвіл, і об'єкта, який споруджується. З перевіркою дозвільної документації тісно пов'язана і перевірка оформлення земельних відносин. Несвоєчасне оформлення оренди чи права власності на земельну ділянку може привести до труднощів у подальшому розпорядженні збудованим об'єктом, а також до адміністративних штрафів. Якщо аудитор виявив той факт, що будівництво ведеться без дозволу, то він повинен модифікувати свій аудиторський висновок. Адже користувачі фінансової звітності розцінюють величину капітальних інвестицій вкладень як майно підприємства. Однак продаж даного майна у такій ситуації є неможливим, про що повинні знати всі, хто зацікавлені у відносинах з підприємством.

Важливим етапом перевірки є інвентаризація незавершених капітальних інвестицій на кінець року. Її особливістю є те, що до складу інвентаризаційної комісії, яка виїжджає на об'єкт і здійснює огляд об'єктів, тому до неї необхідно включити експерта-будівельника. У результаті може виявитися спотворене визначення вартості незавершених капітальних інвестицій, що відображаються у фінансовій звітності через невідповідність їх реальних обсягів даним обліку. Крім того, інвентаризація дозволяє встановити факти відображення у складі незавершених капітальних інвестицій вартість устаткування, що ніби то передане до монтажу, але монтаж фактично не розпочатий; вказати на причини консервації об'єктів будівництва; виявити готові до експлуатації об'єкти, але не введені в дію, а також ті, які вже використовуються без оформлення необхідних документів [24].

Оскільки реалізація інвестиційних проектів займає є достатньо тривалим процесом, то це приводить до необхідності переоцінки вартості незавершених об'єктів капітальних інвестицій. Питанням уцінки чи дооцінка об'єктів матеріальних необоротних активів буде присвячений наступний параграф.

Інформація про капітальні інвестиції підлягає розкриттю:

- у Звіті про фінансовий стан - за статтею «Незавершені капітальні інвестиції» відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій створення, придбання, поліпшення необоротних матеріальних активів вартості незавершеного будівництва, включаючи вартість устаткування для монтажу;

- У Звіті про фінансові результати – у сума дооцінка (уцінки) необоротних матеріальних активів показується у складі сукупного доходу підприємства;

- у Звіті про рух грошових коштів - за статтею «Витрачання на придбання необоротних активів» фіксують виплати грошових коштів пов'язані з придбанням матеріальних необоротних активів, а також суми сплачених відсотків, якщо вони були капіталізовані у вартість таких активів;

- у Звіті про власний капітал - за статтями «Капітал в дооцінках» відображаються дані про дооцінку (уцінку) матеріальних необоротних активів;

- у Примітках до фінансової звітності - інформація про капітальні інвестиції, що не включається безпосередньо у фінансові звіти, однак є обов'язковою для розкриття відповідно до вимог П(С)БО з метою підвищення забезпечення її зрозумілості.

Аудит капітальних інвестицій не обмежується лише вивченням історичної інформації. Клієнт може укласти з аудитором угоду на здійснення стратегічного аудиту інвестиційних проектів, адже для капітальних інвестицій важливо оцінити їх доцільність ще до початку інвестування. В процесі аудиту оцінюються показники економічної ефективності інвестицій, період їх окупності, рівень інвестиційних ризиків.

2.4. Аудит операцій із зменшення корисності, переоцінки та амортизації необоротних матеріальних активів

Під зменшенням корисності активу розуміють втрату ним економічної вигоди в сумі перевищення залишкової вартості активу над сумою очікуваного відшкодування. Остання характеризує більшу з двох оцінок: чисту вартість реалізації чи теперішню вартість майбутніх чистих грошових надходжень від використання необоротного активу, включаючи його ліквідаційну вартість. Таким чином, у випадку перевищення залишкової вартості певного об'єкта необоротних матеріальних активів над його ринковою вартістю (за мінусом витрат на його реалізацію) чи над розрахованою у теперішніх цінах вартістю майбутніх грошових надходжень від використання такого об'єкта, має місце зменшення його корисності.

Уцінка об'єктів необоротних матеріальних активів здійснюється також у випадку наявності значної різниці між залишковою і справедливою (ринковою) вартістю об'єкта. Однак відображення в обліку зменшення корисності об'єкта впливає тільки на суми його зносу, а уцінка – і на суму зносу, і на первісну вартість. Це вимагає від аудитора диференціації ситуацій, які вимагають проведення операцій із зменшення корисності, і які зумовлюють здешевлення об'єктів необоротних матеріальних активів.

Кон'юнктура ринку визначає чисту вартість реалізації об'єкта, а майбутні чисті грошові надходження відображають його технічні можливості, а саме здатність виготовляти певні споживні вартості. Оскільки величина чистої вартості реалізації об'єкта, а також майбутні чисті грошові надходження від його використання є змінними величинами і залежать від різних факторів, то і корисність об'єктів може з часом змінюватися з часом. Це дозволяє характеризувати їх як не постійні величини.

Про зменшення корисності активів можуть свідчити, зокрема, такі ознаки:

- зменшення ринкової вартості активу протягом звітного періоду на суттєво більшу величину, ніж очіувалось;
- старіння або фізичне пошкодження активу;
- суттєві негативні зміни в технологічному, ринковому, економічному або правовому середовищі, у якому діє підприємство, що відбулися протягом звітного періоду або очікувані найближчим часом;
- збільшення протягом звітного періоду ринкових ставок відсотка або інших ринкових ставок доходу від інвестицій, яке може вплинути на ставку дисконту і суттєво зменшити суму очікуваного відшкодування активу;
- перевищення балансової вартості чистих активів підприємства над їх ринковою вартістю;
- суттєві зміни способу використання активу протягом звітного періоду або такі очікувані зміни в наступному періоді, які негативно впливають на діяльність підприємства;
- інші свідчення того, що ефективність активу є або буде гіршою, ніж очіувалось.

Для розрахунку теперішньої вартості майбутніх чистих грошових надходжень від використання активу застосовують відповідну ставку дисконту від безперервного його використання та продажу (списання) наприкінці строку корисної експлуатації. При визначенні майбутніх грошових потоків, який буде генерувати актив керуються фінансовими планами підприємства на період не більше п'яти років. За наявності в облікового персоналу підприємства досвіду у визначенні суми очікуваного відшкодування активу і наявних розрахунків, які свідчать про достовірність визначення майбутніх грошових потоків, оцінка може бути спиратися на дані фінансових планів підприємства, які охоплюють період більше п'яти років.

У розрахунках грошові потоки у році, який настає за останнім роком, що включений до фінансового плану, та у кожному подальшому році застосування активу, приймаються в обсязі, який не перевищує величину грошових потоків останнього року, який включено до фінансового плану.

Наприкінці строку корисного використання активу майбутні грошові потоки від його продажу чи списання оцінюють за чистою вартістю реалізації.

При визначенні ставки дисконту керуються ринковою ставкою відсотка, який використовують в операціях з аналогічними активами або ж банківською кредитною ставкою, або розраховують за методом середньозваженої вартості капіталу підприємства.

Втрати від зменшення корисності активу визнаються витратами. Після визнання витрат, нарахування амортизації неборотних матеріальних активів здійснюється, виходячи з їх нової залишкової вартості і переглянутого (у разі зміни) строку корисного використання.

Розглянемо приклад визначення суми очікуваного відшкодування активу та втрат від зменшення корисності активу.

За станом на 31 грудня 2018 року обладнання, яке використовується є об'єктом аналізу щодо можливого зменшення його корисності. Первісна вартість обладнання складає 2 млн.грн., а його залишкова вартість становить 1,4 млн. грн. Дані про грошові надходження і витрати, пов'язані з виробництвом та реалізацією одиниці продукції є наступними: ціна реалізації (без непрямих податків) складає 550 грн. , витрати 530 грн.

Прогнозований рівень щорічної інфляції для всіх доходів і витрат дорівнює 10 %. Щорічне зростання обсягу продажу впродовж наступних п'яти років прогнозується на рівні 4 %. У 2022 році плануються роботи з модернізації обладнання, що дозволить зменшити змінні витрати на виробництво на 15 %. Витрати, пов'язані з модернізацією оцінюють у розмірі 350 тис. грн.

Залишковий термін корисного використання обладнання складає 8 років. Чисту вартість реалізації обладнання на 31 грудня 2018 року достовірно встановити неможна. Для розрахунку теперішньої вартості чистих грошових надходжень використано ставку 12 %. Вважається, що всі потоки грошових коштів виникають у кінці звітного року.

На підставі наведених даних, чисті грошові надходження від реалізації одиниці продукції складають 20 грн. ($550 - 530 = 20$ грн). Розрахований чистий грошовий потік з врахуванням прогнозного рівня інфляції подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Розрахунок скоригованого чистого грошового потоку від реалізації одиниці продукції у 2019-2026 роках

Роки	Чистий грошовий потік, грн.	Коефіцієнт інфляції	Скоригований чистий грошовий потік, грн.
2019	20	1,1	22
2020	22	1,1	24,2
2021	24,2	1,1	26,6
2022	26,6	1,1	29,26
2023	29,26	1,1	32,19
2024	32,19	1,1	35,41
2025	35,41	1,1	38,95
2026	38,95	1,1	42,85

Прогнозні обсяги продукції подано у табл.2.2. За відсутності даних щодо темпів зростання обсягів реалізації у 2024-2026 роках, продаж у ці роки приймається на рівні 2023 року.

Таблиця 2.2

Розрахунок прогнозних обсягів продажу продукції у 2019-2026 роках

Рік	Обсяги продукції, одиниць	Коефіцієнт прогнозного рівня зростання обсягу продажу	Скоригований обсяг продукції, грн
2019	10000	1,04	10400
2020	10400	1,04	10820
2021	10820	1,04	11250
2022	11250	1,04	11700
2023	11700	1,04	12170
2024	12170	1,00	12170
2025	12170	1,00	12170
2026	12170	1,00	12170

Дані про чисті грошові надходження від використання обладнання у 2019-2026 роках узагальнено у табл.2.3.

Таблиця 2.3

Розрахунок чистих грошових надходжень від використання обладнання у 2019-2026 роках

Роки	Чисті грошові надходження
2019	$(10400 \times 22) = 228800$
2020	$(10820 \times 24,2) = 261844$
2021	$(11250 \times 26,6) = 299250$
2022	$(11700 \times 29,26) = 342342$
2023	$(12170 \times 32,19) = 391752$
2024	$(12170 \times 35,41) = 430940$
2025	$(12170 \times 38,95) = 474022$
2026	$(12170 \times 42,85) = 521485$

При розрахунку очікуваних грошових надходжень не беруться до уваги витрати на модернізацію обладнання. Для розрахунку теперішньої вартості чистих грошових надходжень застосуємо ставку 12 %, скориговану на рівень інфляції: $(1+0,12) \times (1+0,1) - 1 = 0,232$. Таким чином, теперішня вартість одної гривні для кожного року розрахована у табл.2.4.

Таблиця 2.4.

Розрахунок коефіцієнта дисконтування для визначення теперішньої вартості одної гривні чистих грошових надходжень від використання обладнання

Роки	Розрахунок коефіцієнта дисконтування
2019	$(1: (1+0,232)) = 0,81169$
2020	$(1: (1+0,232)^2) = 0,65884$
2021	$(1: (1+0,232)^3) = 0,53477$
2022	$(1: (1+0,232)^4) = 0,43407$
2023	$(1: (1+0,232)^5) = 0,35228$
2024	$(1: (1+0,232)^6) = 0,28598$

2025	$(1: (1+0,232))^7 = 0,23213$
2026	$(1: (1+0,232))^8 = 0,18841$

У таблиці 2.5 подано розрахунок теперішньої вартості очікуваних грошових потоків від використання обладнання.

Таблиця 2.5.

Розрахунок теперішньої вартості грошового потоку від використання обладнання

Роки	Очікувані чисті грошові надходження, грн.	Коефіцієнт дисконтування	Теперішня вартість чистого грошового потоку, грн.
2019	228800	0,81169	185715
2020	261844	0,65884	172513
2021	299250	0,53477	160030
2022	342342	0,43407	148600
2023	391752	0,35228	138006
2024	430940	0,28598	123240
2025	474022	0,23213	110035
2026	521485	0,18841	98253
Разом	x	x	1136392

Враховуючи те, що чисту вартість реалізації обладнання визначити достовірно неможна, очікуваною вартістю відшкодування є теперішня вартість очікуваних грошових потоків. Виходячи з цього, сума втрат від зменшення корисності обладнання на 31 грудня 2018 року складає: $1400000 - 1136392 = 263608$ грн.

Оскільки об'єкт основних засобів використовується в основній виробничій діяльності підприємства, то відображення зменшення корисності в бухгалтерському обліку буде відображатися за дебетом рахунку 23 і кредитом рахунку 13.

Якщо на дату формування річного балансу ознаки зменшення корисності активу перестають існувати, то підприємство визначає і відображає вигоди від

відновлення його корисності. Про відновлення корисності активу можуть свідчити, зокрема, такі ознаки:

- суттєве збільшення ринкової вартості активу протягом звітного періоду;
- суттєві позитивні зміни в технологічному, ринковому, економічному або правовому середовищі, у якому діє підприємство, що відбулися протягом звітного періоду;
- зменшення протягом звітного періоду ринкових ставок відсотка або інших ринкових ставок доходу від інвестицій, яке може вплинути на ставку дисконту і суттєво збільшити суму очікуваного відшкодування активу;
- суттєві зміни активу та/або способу його використання протягом звітного періоду або такі очікувані зміни в наступному періоді, які позитивно вплинуть на діяльність підприємства;
- інші свідчення того, що ефективність активу є або буде кращою, ніж очікувалось.

Після відновлення корисності матеріальних необоротних активів, нараховують амортизацію, виходячи з їх нової залишкової вартості і переглянутого (у разі зміни) строку корисного використання. Балансова (залишкова) вартість активу, збільшена внаслідок відновлення його корисності, не повинна перевищувати балансову (залишкову) вартість цього активу, визначену на дату відновлення корисності без урахування попередньої суми втрат від зменшення його корисності.

Переоцінка необоротних матеріальних активів передбачає визначення коефіцієнта зміни їх вартості. Така зміна відбувається у результаті впливу фізичних факторів, а також зміни кон'юнктури ринку і посилення конкуренції. Нерівномірна динаміка ринкових цін на окремі об'єкти спотворює їх реальну вартість. Це веде до недостовірного розрахунку амортизаційних відрахувань, собівартості товарів або послуг, показників рентабельності, визначення бази оподаткування. Ситуація посилюється у періоди, коли спостерігаються високі темпи інфляції. Проведення переоцінки дозволяє наблизити вартість

необоротних матеріальних активів до їх реальної величини, необхідної, наприклад, при визначенні заставної вартості основних засобів при отриманні кредиту, в операціях продажу, підвищує достовірність собівартості продукції та її ціни, є доречним при планованому збільшенні статутного капіталу та ін. Недооцінка вартості активів спотворює фінансові показники діяльності підприємства, обмежує потребу в інвестиціях, пов'язаних з їх оновленням. Отримане у процесі переоцінки збільшення балансової вартості активів дозволяє підприємству зменшити податкове навантаження на прибуток за рахунок росту амортизаційних відрахувань.

Варто зазначити, що проведення переоцінки є правом, а не обов'язком підприємства. Переоцінці підлягають лише ті активи, які належать підприємству на правах власності. Вона здійснюється лише один раз на рік у кінці звітного періоду. Якщо на підприємстві вирішили здійснювати переоцінку об'єктів, які входять до однорідної групи, то і надалі така процедура повинна стати регулярною.

При перевірці операцій, пов'язаних з переоцінкою необоротних матеріальних активів аудитор звертає увагу на наявність [52]:

- підтверджувальних документів (наказу керівництва про проведення переоцінки всіх необоротних матеріальних активів або окремо взятих груп);
- документів, які підтверджують перерахунок вартості об'єктів (активів переоцінки);
- документів, які підтверджують ринкову вартість необоротних матеріальних активів (експертний висновок на дату переоцінки).

У наказі про облікову політику підприємства закріплюють рішення про проведення переоцінки. Крім того, вказують перелік об'єктів, які підлягають переоцінці, методика відображення переоцінки у фінансовому обліку, а також відповідальних осіб за проведення процедури переоцінки.

Аудитор звертає увагу на охопленість необоротних матеріальних активів процедурою переоцінки. Уже зазначалося, що у випадку переоцінки одного об'єкта, така процедура застосовується до всіх об'єктів групи до якої

він належить. Це зумовлює необхідність порівняння залишкової і справедливої вартості за всіма об'єктами даної групи. У випадку розбіжностей об'єкти підлягають переоцінці. Треба зауважити, що переоцінюють всі необоротні матеріальні активи, які використовуються, а також ті, які знаходяться на консервації, у резерві, підготовлені до списання.

Важливою є перевірка правильності визначення переоціненої вартості і зносу необоротних матеріальних активів, відображення відомостей про їх зміни у регістрах аналітичного обліку, правильне відображення переоцінки у системі фінансового обліку. Порядок відображення результатів переоцінки визначається П(С)БО 7 і МСБО 16 і залежить від того як проводиться переоцінка: вперше чи повторно.

Переоцінена сума первісної вартості та зносу визначається як добуток первісної вартості та зносу до переоцінки на коефіцієнт переоцінки, який розраховується як частка від ділення справедливої вартості об'єктів на їх залишкову вартість. Після ретельного вивчення облікової інформації аудитор може здійснити вибіркочу перевірку правильності виконання обліковим персоналом процедур переоцінки.

Порядок проведення переоцінки розглянемо на прикладі (таблиці 2.3; 2.4; 2.5).

Станом на 31.12.2018 року первісна вартість фрезерувального верстата складає 169,4 тис. грн., нагромаджена сума зносу 67,2 тис. грн. Станок придбаний 04.01.2017 року. Нарахування амортизаційних відрахувань здійснюється за допомогою прямолінійного методу. Ліквідаційна вартість відсутня, строк корисного використання 5 років. Справедлива вартість станка на 31.12.2018 року складає 121,8 тис. грн., на 31.12.2019 року 50,4 тис. грн., на 31.12.2020 року 40,6 тис. грн.

Відповідно з нормативно-правовими актами сума дооцінки залишкової вартості об'єкта збільшує капітал в дооцінках та відображається у складі іншого сукупного доходу, а суму уцінки показують у складі витрат звітного періоду в тому випадку, якщо дооцінка здійснюється вперше.

Станом на 31.12.2019 р. підприємство повинно зробити розрахунки, які узагальнені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Розрахунок сум переоцінки фрезерувального верстата на 31.12.2018 року

Показник	Вартість фрезерувального верстата до переоцінки, тис.грн.	Справедлива вартість фрезерувального верстата, тис.грн.	Індекс переоцінки	Вартість фрезерувального верстата після переоцінки, тис. грн.
Первісна вартість	169,4			203
Накопичений знос	67,2			81,2
Залишкова вартість	102,2	121,8	1,2	121,8

Результати дооцінки фрезерувального верстата повинні бути відображені такими записами:

Дебет 104 «Машини та обладнання» на суму 33,6 тис. грн.

Кредит 411 «Дооцінка основних засобів» на суму 19,6 тис. грн.

Кредит 131 «Знос основних засобів» на суму 14 тис. грн.

При уцінці об'єкта, який раніше був дооцінений, сума уцінки зменшує суму капіталу у дооцінках і відображається в іншому сукупному доході у сумі, яка не перевищує суму попередніх дооцінок, а сума уцінки, що залишилася відображається у складі витрат звітного періоду.

Станом на 31.12.2019 року обліковий персоналПП «Алькон» повинен зробити такі розрахунки і здійснити такі облікові записи. Оскільки індекс переоцінки дорівнює 0,621 (50,4:81,2), то переоцінена первісна вартість фрезерувального верстата буде складати: 203 тис. грн. \times 0,621 = 126,1 тис. грн. Беручи до уваги те, що на підприємстві застосовують прямолінійний метод нарахування амортизації, то для розрахунку суми амортизаційних відрахувань за 2019 рік потрібно залишкову вартість фрезерувального верстата поділити на кількість років, які залишилися до кінця строку його використання (121,8 тис. грн. : 3 роки = 40,6 тис. грн.). Тоді сума накопиченого зносу складає 121,8 тис.

грн. $(81,2 + 40,6)$); переоцінена сума накопиченого зносу 75,6 тис. грн. $(121,8 \times 0,621)$; сума уцінки накопиченого зносу $-46,2$ тис. грн. $(75,6 - 121,8)$; сума уцінки залишкової вартості станка $-71,4$ тис. грн. $(50,4 - 121,8)$.

Таблиця 2.4

Розрахунок сум переоцінки фрезерувального верстата на 31.12.2019 року

Показник	Вартість фрезерувального верстата до переоцінки, тис.грн.	Справедлива вартість фрезерувального верстата, тис.грн.	Індекс переоцінки	Вартість фрезерувального верстата після переоцінки, тис. грн.
Первісна вартість	203			126
Накопичений знос	121,8			75,6
Залишкова вартість	81,2	50,4	0,621	50,4

Результати уцінки фрезерувального верстата повинні бути відображені обліковим персоналом такими записами:

Дебет 411 «Уцінка основних засобів» 19,6 тис. грн.

Дебет 131 «Знос основних засобів» 46,2 тис. грн.

Дебет 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій» 11,2 тис. грн.

Кредит 104 «Машини і обладнання» 77 тис. грн.

При виникненні у майбутньому необхідності до оцінити вартість фрезерувального верстата, то сума такої дооцінки повинна визнаватися доходом у сумі, яка не перевищує суми його попередніх уцінок, віднесена на витрати, а різниця між сумою дооцінки та сумою раніше віднесеної на відобразитися у іншому сукупному доході.

При використанні даних попереднього числового прикладу розрахунки на 31.12.2020 року повинні бути такими: індекс переоцінки $-1,6$ $(40,6 : 25,2)$; переоцінена первісна вартість фрезерувального верстата $-201,6$ тис.грн. $(126 \times 1,6)$; накопичений знос $-100,8$ тис. грн. $(75,6 + (50,4 : 2))$; переоцінена сума накопиченого зносу -161 тис. грн. $(100,8 \times 1,6)$; сума дооцінки накопиченого

зносу – 60,2 тис.грн. (161-100,8); сума дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів –15.4 тис.грн (40,6 – 25,2).

Розрахунок сум переоцінки на 31.12.2020 року узагальнено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Розрахунок сум переоцінки штампувального станка на 31.12.2020 року

Показник	Вартість фрезерувального верстата до переоцінки, тис.грн.	Справедлива вартість фрезерувального верстата, тис.грн.	Індекс переоцінки	Вартість фрезерувального верстата після переоцінки, тис. грн.
Первісна вартість	126			201,6
Накопичений знос	100,8			161
Залишкова вартість	25,2	40,6	1,6	40,6

Результати переоцінки повинні бути відображені обліковим персоналом таким записом:

Дебет 104«Машини і обладнання» - 75,6 тис.грн..

Кредит 411 « Дооцінка основних засобів» - 4,2 тис. грн.

Кредит 131 «Знос основних засобів» - 60,2 тис.грн.

Кредит 746 «Інші доходи» 11,2 тис.грн.

По кредиту 746 «Інші доходи» необхідно відобразити суму 11,2 тис. грн., бо при проведенні попередньої уцінки витрати було визнано у сумі 11,2 тис. грн. Решту 4,2 тис. грн. (15,4- 11,2 = 4,2 тис. грн.) необхідно віднести на збільшення капіталу у дооцінках і включити до складу іншого сукупного доходу. показувати

Якщо залишкова вартість необоротного матеріального активу на дату переоцінки дорівнює нулю, то його переоцінена залишкова вартість приймається на рівні справедливої вартості без зміни розміру зносу. При цьому

для таких об'єктів, що продовжують використовуватися, обов'язково визначається ліквідаційна вартість.

На балансі підприємства є об'єкт основних засобів, залишкова вартість якого відсутня, тобто дорівнює нулю. Станом на 31.12.2018 року його первісна вартість складала 26,4 тис. грн.; сума нагромадженого зносу 26,4 тис. грн.; справедлива вартість – 6 тис. грн. У цьому випадку переоцінена первісна вартість станка складе 32,4 тис. грн., сума нагромадженого зносу - 26,4 тис. грн. Операцію з дооцінки об'єкта потрібно відобразити наступним записом: Дебет 104 «Машини і обладнання» і кредит 411 «Дооцінка основних засобів» на суму 6 тис. грн.

Розрахунок переоціненої вартості проводиться в кінці року на дату складання балансу і враховується при розрахунку амортизації з першого дня наступного за звітним.

За вказаною методикою здійснюється переоцінка вартості незавершених об'єктів капітальних інвестицій.

При проведенні аудиту слід звернути увагу облікового персоналу на те, що у випадку одночасного настання ситуації за якою одночасно виникає право на проведення уцінки і на зменшення корисності об'єкта основних засобів, пріоритетним є право на зменшення корисності. Це право виникає і тоді, коли можлива сума уцінки більше від можливої суми зменшення корисності. І тому спочатку виконують процедуру зменшення корисності об'єкта, а після цього вивчають питання з переоцінки, але вже з врахуванням даних, отриманих після виконання процедури зменшення корисності об'єкта. Даний факт пояснюється тим, що вартість є похідною від стану активу, а не навпаки.

Як вже зазначалося, втрати від зменшення корисності об'єктів основних засобів, які обліковуються за первісною вартістю, включаються до складу витрат звітного періоду з одночасним збільшенням суми зносу основних засобів. Якщо основні засоби відображаються в обліку за переоціненою вартістю, то сума зменшення корисності активу відноситься на зменшення капіталу у дооцінках та відображається в іншому сукупному доході, а різниця

(якщо сума чергової (останньої) уцінки більше зазначеного перевищення) включається до витрат звітного періоду.

Якщо причини зменшення корисності об'єкта основних засобів перестали існувати, то сума відновлення корисності, але не більше суми попереднього зменшення корисності, відображається визнанням доходу з одночасним зменшенням суми зносу об'єкта основних засобів. По основних засобах, які відображаються за переоціненою вартістю, дохід визнається у сумі попередньо визнаних витрат періоду, а решта суми відновлення корисності, але не більше суми попереднього зменшення корисності, відображається у складі іншого додаткового капіталу (аналогічно відображенню в обліку дооцінки основних засобів, які раніше були уцінені) [74].

Розглянемо порядок проведення операцій від здійснення переоцінки зменшення корисності об'єктів необоротних матеріальних активів. Для цього використаємо дані підприємства. Так, на 31.12.2018 року первісна вартість штампувального станка, який не переоцінювався і не піддавався зменшенню корисності, дорівнює 57142 грн., сума зносу – 19048 грн., залишкова вартість – 38094 грн. (57142 грн. - 19048 грн.). Чиста вартість реалізації штампувального станка - 33143 грн., а сума майбутніх чистих грошових надходжень від його використання визначена на рівні 33523 грн. Оскільки вказані величини менші, ніж залишкова вартість штампувального станка, то можна констатувати факт зменшення його корисності.

Справедлива вартість штампувального станка на 31.12.2018 року 33029 грн., менше від залишкової вартості на 5065 грн. і перевищує встановлений граничний рівень – 10%. Враховуючи пріоритетність операції із визначення рівня втрати корисності, розрахуємо його сумою очікуваного відшкодування станка, враховуючи вимоги стандарту, є обсяг майбутніх чистих грошових надходжень від його використання визначений на рівні 33523 грн. Сума зменшення корисності станка складає 4571 грн. (38094-33523).

Враховуючи вимоги П(С)БО 7, сума, на яку відбулося зменшення корисності, списується на поточні витрати підприємства з одночасним

збільшенням суми нарахованого зносу. Оскільки штампувальний станок бере участь у виробничому процесі, то обліковий запис щодо зменшення його корисності буде відображатися за дебетом рахунку «Виробництво» і кредитом К-т 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» на суму 4571 грн.

Після проведення операції зі зменшення корисності штампувального станка, його залишкова вартість буде складати 33523 грн. Це на 494 грн. більше його справедливої вартості на (33523-33029). Визначена різниця складає лише 1,5% (494 грн. : 33523 грн. × 100%) залишкової вартості штампувального станка і не перевищує встановлену межусуттєвості. За таких умов уцінку вартості станка не роблять.

Розглянемо випадок, коли виникає потреба у визначенні втрат від зменшення корисності об'єкта і переоцінки його вартості. Нехай на дату балансу чиста вартість реалізації штампувального станка оцінена в 33143 грн., а сума майбутніх чистих грошових надходжень від його експлуатації – 32762 грн. Розмір обидвох величин є меншим від залишкової вартості станка, це свідчить про втрату від зменшення корисності об'єкта основних засобів.

Справедлива вартість штампувального станка на дату складання балансу становить 29332 грн., різниця між нею і залишковою вартістю дорівнює 10952 грн. (29332 - 38094 = - 8762). Це більше від встановленої межі суттєвості у 10% і передбачає проведення переоцінки станка. Спочатку визначимо суму зменшення корисності штампувального станка. Сумою очікуваного відшкодування штампувального станка є чиста вартість його реалізації, тобто 33143 грн., бо вона є більшою за суму майбутніх чистих грошових надходжень від його використання. Сума зменшення корисності складає 6189 грн. (38094 - 33143 = 4951 грн.). Оскільки штампувальний станок бере участь у виробничому процесі, облікові записи, які відображають зменшення його корисності показують за дебетом 23 «Виробництво» і кредитом К-т 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» на суму 4951 грн.

Виконавши операцію із зменшення корисності штампувального станка потрібно оцінити наявність підстав для його переоцінки. Залишкова вартість

станка після проведення операцій із зменшення корисності дорівнює 33143 грн. ($38094 - 4951 = 33143$ грн). Різниця між справедливою і залишковою вартістю 3811 грн ($29332 - 33143 = -3811$ грн), що на 11,5% більше ($3811 : 33143 \times 100\% = 11,5\%$), встановленої межі суттєвості. Така ситуація дає право на проведення переоцінки, а саме – уцінки. Для її здійснення спочатку розрахуємо індекс переоцінки. Він складає 0,885 ($29332 : 33143$). Потім визначаємо величину переоціненої первісної вартості – 50571 грн. ($57142 \times 0,885$); розмір уцінки первісної вартості – 6571 грн. ($57142 - 50571$); величину переоціненого зносу – 21239 грн. [$(19048 + 4951) \times 0,885$]; суму уцінки зносу – 2760 грн. ($23999 - 21239$).

Згідно зроблених розрахунків, сума уцінки первісної вартості штампувального станка складає 6571 грн., проте частина її віднесена на зменшення суми нарахованого зносу (2760 грн.), а сума 3811 відображає ту її частину, яка залишилася. Облікове відображення проведених розрахунків буде таким:

Д-т 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» К-т 10 «Основні засоби» на суму уцінки нарахованого зносу штампувального станка – 2760 грн.;

Д-т 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій К-т Основні засоби» на суму уцінки первісної вартості штампувального станка – 3811 грн..

Якщо на дату формування Балансу ознаки, які характеризують зменшення корисності штампувального станка перестануть існувати, то підприємство зможе визначити вигоди від відновлення його корисності у вигляді іншого доходу з одночасним збільшенням балансової (залишкової) вартості станка.

До ознак, які свідчать про відновлення корисності активи відносять зміни, які відбулися у звітному періоді, а саме:

- суттєво зросла справедлива вартість активу;
- змінилося технологічне, ринкове, економічне або правове середовище підприємства, що вплинуло на його діяльність;

- зменшилися ринкові ставки, які визначають ставку дисконтну, що суттєво збільшило суму очікуваного відшкодування активу;
- зросла ефективність використання активу.

Перевіряючи правильність нарахування амортизації необоротних матеріальних активів, аудитор звертає увагу на відповідність застосованого методу тому, який затверджено наказом про облікову політику, оцінює правильність його використання. Амортизація інших необоротних активів згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» виконується з використанням прямолінійного та виробничого методів. Амортизаційні відрахування малоцінних необоротних матеріальних активів можуть розраховуватися у розмірі 100% їх вартості зразу у перший місяць використання, або 50% вартості, яка амортизується у першому місяці використання і ще 50% при вибутті із експлуатації.

Далі аудитор оцінює повноту охоплення необоротних матеріальних активів процедурою для нарахування амортизації. За допомогою аналітичних процедур встановлює чи всі об'єкти прийняті для нарахування амортизації (крім землі, адже її вартість не зменшується у процесі використання); чи не продовжується нарахування амортизації по об'єктах, залишкова вартість яких дорівнює нулю; чи призупинялося нарахування амортизації на об'єкти, які знаходилися на реконструкції, модернізації, добудові, дообладнанні, консервації.

Важливим є у процесі аудиту є перевірка періодичності нарахування амортизації. Амортизацію нараховують щомісячно, починаючи з місяця, наступного за місяцем, в якому об'єкт став придатним для корисного використання. Припиняється нарахування амортизації починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта.

Документальними джерелами перевірки є відомості нарахування амортизації у розрізі класифікаційних груп. Нарховані амортизаційні відрахування показуються за кредитом рахунку 13 «Знос (амортизація)

необоротних активів» і дебетом відповідних рахунків витрат (залежно від місця використання об'єктів необоротних матеріальних активів).

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

3.1 Аналіз стану та динаміки необоротних матеріальних активів

Важливою ресурсною складовою виробничого потенціалу підприємства є його необоротні матеріальні активи, недостатня забезпеченість ними і їх незадовільний технічний стан знижують конкурентоспроможність товарів та послуг. Саме тому одним із важливих напрямків аналітичних досліджень є оцінка загального стану, тенденції і закономірностей змінних активів у процесі діяльності підприємства, встановлення рівня їх придатності і ефективності використання.

До основних завдань, які виконують у ході аналізу необоротних матеріальних активів відносять [71]:

- оцінка рівня забезпечення підприємства матеріальними необоротними активами за обсягом, складом, структурою, технічним станом і їх відповідність виробничій діяльності;
- встановлення їх частки у складі майна підприємства, оцінка причини та наслідки зміни;
- визначення рівня ефективності використання необоротних матеріальних активів та оцінка факторів його формування;
- оцінка доцільність відволікання коштів в капітальні інвестиції підприємства;
- визначення впливу ефективності використання основних засобів на обсяг продукції;
- оптимізація загального обсягу та складу матеріальних необоротних активів;

- виявлення можливостей підвищення ефективності використання матеріальних необоротних активів.

Відповідно до поставлених завдань, основні напрямками аналізу необоротних матеріальних активів відображено на рис.3.1.

Рис. 3.1 Напрямки аналізу необоротних матеріальних активів

Аналіз необоротних матеріальних активів розпочинають зоцінювання їх обсягу та динаміки. У цілому збільшення обсягу активів підприємств є позитивною тенденцією, адже вказує на ріст масштабів господарювання підприємства та рівень його надійності. Проте, зростання необоротних матеріальних активів не завжди веде до позитивних наслідків у діяльності підприємства, адже може супроводжуватися зниження оборотності капіталу, погіршенням фінансової стійкості. Позитивними наслідки будуть тоді, коли темп приросту виручки від реалізації продукції, прибутку перевищуватимуть темп приросту необоротних матеріальних активів. Це зумовить підвищення

ефективності використання активів підприємства, ріст показників рентабельності і капіталовіддачі.

Застосувавши Баланс підприємства (додаток 3), оцінимосклад та тенденції зміни його активів. Розрахунки відобразимо у таблиці 3.1,

Таблиця 3.1

Оцінка складу, структури і динаміки необоротних активів підприємства за 2018 рік

(тис.грн.)

Групи активів	На початок 2018 року		На кінець 2018 року		Динаміка за 2018 рік		
	у сумі	у %	у сумі	у %	абсол ютна	віднос на, %	у струк турі, %
1.Необротні активи	12289	53,0	14543	53,6	2254	18,3	0,6
в т.ч.							
1.1 Основні засоби	11711	51,4	14057	51,8	2346	20,0	0,4
1.2 Інші матеріальні необоротні активи	56	0,2	63	0,6	7	12,0	-
1.2.1 з них малоцінні необоротні активи	56	0,2	63	0,2	7	12,0	-
Незавершені капітальні інвестиції	461	2,0	363	1,3	-98	-21,4	-0,7
2. Оборотні активи	10487	47,0	12583	46,4	2096	20,0	-0,6
Разом активів	22776	100	27126	100	4350	19,0	-

Приведені у таблиці 3.1 дані дозволяють стверджувати, що на кінець 2018 року підприємство володіло активами на суму 27123 тис.грн. За 2018 рік їх вартість зроста збільшилися на 4350 тис. грн. або на 19,0%. У цілому таку тенденцію можна вважати позитивною, бо вона свідчить про ріст масштабів діяльності підприємства. Оцінюючи структуру активів, варто відмітити більшу частку у ній необоротних активів. На кінець 2018 року їх частка збільшилася і склала 53,6% майна. Це зумовило сповільнення показників оборотності капіталу.

У складі необоротних матеріальних активів частка основних засобів становить 51,8%. За 2018 рік вартість основних засобів зроста на 2346 тис.грн. або на 20%. На кінець року підприємство володіло основними засобами на суму 14057 тис.грн.

Вивчення структури основних засобів підприємства, дозволяє оцінити співвідношення їх окремих видів, а також встановити питому вагу активної та пасивної частини. Проведені розрахунки у табл. 3.2 дані свідчать про те, що у складі основних засобів найбільшу частку займають будинки, споруди та передавальні пристрої.

Таблиця 3.2

Оцінка складу, структури і динаміки основних засобів підприємства

(тис.грн.)

Групи основних засобів	На початок 2018 року		На кінець 2018 року		Динаміка за 2018 рік		
	у сумі	у %	у сумі	у %	абсолютна	відносна, %	у структурі, %
Земельні ділянки	647	5,6	791	5,7	144	22,1	0,1
Будинки, споруди та передавальні пристрої	5990	51,5	6516	46,7	526	8,8	-4,8
Машини та обладнання	4647	40,0	6248	44,8	1601	34,5	4,8
Транспортні засоби	248	2,1	297	2,1	49	19,8	-
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	32	0,3	30	0,2	-2	-6,9	-0,1
Інші основні засоби	56	0,5	63	0,4	7	12,0	-0,1
Разом	11620	100	13945	100	2325	20,0	-

На кінець 2018 року частка машин і обладнання, як активної частина основних засобів складала 44,8% або 62488 тис. грн. За рік їх вартість зросла на 1601 тис. грн. або на 34,5%. Це позитивна тенденція, яка характеризує ріст технічної оснащеності підприємства та зумовлює збільшення обсягу продукції. Перевищення темпів зростання активної частини основних засобів над пасивною свідчить про вдалу інвестиційну політику підприємства.

Використовуючи примітки до фінансової звітності за формою № 5 можна виокремити ті основні засоби щодо яких існують обмеження права власності або ті, які тимчасово не використовуються (консервація, реконструкція), чи підготовлені до продажу.

У процесі аналізу проводять оцінку руху основних засобів на основі розрахунку коефіцієнтів оновлення та вибуття. Такі коефіцієнти визначають як за всіма основними засобами, так і окремо за активною і пасивною частинами.

Коефіцієнт оновлення дозволяє зрозуміти висновок щодо частки нових основних засобів, якими володіє підприємство і на кінець звітної періоду. За допомогою коефіцієнта вибуття визначають частку тих основних засобів, які вибули з підприємства протягом звітної періоду.

Зіставлення даних коефіцієнтів дає можливість зробити висновок про шляхи оновлення основних засобів. Ними можуть бути – придбання і введення в експлуатацію нових основних засобів або виведення із експлуатації морально та фізично застарілих. Перевищення темпів росту коефіцієнта вибуття над коефіцієнтом оновлення свідчить про прискорене виведення з експлуатації зношених основних засобів. Даний факт зумовлює ріст економічної ефективності господарювання.

Технічний стан основних засобів оцінюють за допомогою коефіцієнтів зносу і придатності. Очевидно, що з ростом коефіцієнту зносу технічний стан основних засобів погіршується. Наближення коефіцієнта оновлення до рівня коефіцієнта вибуття свідчить про покращення технічного стану основних засобів.

У табл.3.3 узагальнено показники, які характеризують рух та технічний стан основних засобів підприємства. Значення коефіцієнта зносу вказує на те, що на кінець 2018 року 40,4% вартості основних засобів вже відшкодовано амортизаційними відрахуваннями.

Таблиця 3.3

Оцінка руху та технічного стану основних засобів підприємства за 2018 рік
(тис. грн.)

№	Показники	На початок року	На кінець року
А	1	2	3
1	Первісна вартість основних засобів	19736	23682
2	Надійшло в звітному періоді основних засобів	x	3500
3	Коефіцієнт оновлення (ряд.2 : ряд.1, гр.3)		0,15
4	Вибуло в звітному періоді основних засобів	x	550
5	Коефіцієнт вибуття (ряд.4 : ряд.1, гр.2)		0,03
6	Сума зносу	7969	9563
7	Коефіцієнт зносу (ряд.6 : ряд.2)	0.40	0,40
8	Коефіцієнт придатності (1 – ряд.7)	0.6	0.60

На кінець 2018 року у складі основних засобів частка нових складає 15%. Протягом 2018 року 3% основних засобів, з яким підприємство починало свою роботу, вибуло.

Однак існує певна обмеженість оцінювання технічного стану за допомогою коефіцієнтів зносу і придатності, адже рівень зносу об'єктів визначається амортизаційною політикою підприємства. У зв'язку з цим варто доповнити оцінювання технічного стану основних засобів вивченням їх вікового складу. При цьому фактичні терміни служби основних засобів порівнюють з нормативними. Сформульовані висновки дозволяють обґрунтувати необхідність їх заміни.

Рівень технічної досконалості основних засобів здійснюють з використанням систем показників, які характеризують їх функціональні, ресурсозберігаючі та природоохоронні аспекти [76].

Функціональні і ресурсозберігаючі показники відображають технічну досконалість та економічну ефективність об'єктів, яка потрібна виробництва продукції певної якості; природоохоронні – характеризують безпечність та екологічність виробничих процесів.

До складу функціональних показників належать показники технічного ефекту, які характеризують технічну досконалість і корисність об'єктів у відповідності до їх призначення (точність обробки, потужність, вантажопідйомність і т.п.); надійності – визначають тривалість і повноту прояву технічного ефекту, здатність зберігати встановлені параметри функціонування в нормальних умовах експлуатації (довговічність, безвідмовність, ремонт придатність і т.п.); ергономічності – характеризують відповідність об'єктів діючим санітарно-гігієнічним нормам і рекомендаціям; естетичності – характеризують естетичні властивості об'єктів (раціональність форми, оригінальність і т.п.).

Показники ресурсозбереження відображають економічну ефективність об'єктів, а саме досконалість за рівнем споживання ними матеріальних, паливно-енергетичних і трудових ресурсів у процесі виготовлення продукції. Ця група показників включає показники матеріаломісткості, енергомісткості, трудомісткості, продуктивності, які характеризують рівень споживання ресурсів і вихід продукції у процесі експлуатації, технічного обслуговування і ремонту.

Показники екологічності характеризують вплив експлуатації об'єктів основних засобів на навколишнє середовище. До номенклатури показників цієї групи відносять, ті, які дозволяють виміряти можливий шкідливий хімічний, механічний, світловий, звуковий, біологічний, радіаційний й інший вплив об'єктів на навколишнє середовище. Оцінювання рівня цих показників здійснюють шляхом зіставлення їх значень із встановленими нормами.

За допомогою показників безпеки встановлюють рівень захищеності персоналу підприємства від шкідливих для здоров'я впливів, пов'язаних з експлуатацією об'єктів основних засобів. Прикладом може бути час спрацювання захисних пристроїв (включення аварійної сигналізації і блокуючих пристроїв, відключення устаткування й інших джерел небезпеки) в разі виникнення аварійної ситуації, вірогідність безпечної роботи в даних виробничих умовах і т.п.

Кількісна оцінка якісних показників технічного рівня виробництва здійснюється з допомогою органолептичних методів, побудованих на суб'єктивному сприйнятті людиною тої чи іншої властивості об'єкта і відображення її в цифровій бальній оцінці.

У процесі аналітичного дослідження здійснюють бенчмаркінговий аналіз основних конкурентів щодо технічної досконалості об'єктів основних засобів. Джерелом такого вивчення може стати технічна документація, публікації у засобах масової інформації, матеріали виставок, патенти та інші виробничо-економічні, науково-технічні дані.

Для проведення порівняння показників застосовують методи рейтингових оцінок об'єктів аналізу. Складність такого дослідження полягає у необхідності використання експертної оцінки і застосування органолептичних методів. Останні ґрунтуються на суб'єктивному сприйнятті експертами певної властивості об'єкта і втіленні її в цифровій бальній оцінці. Це, насамперед, стосується оцінки ергономічних показників об'єктів основних засобів.

Результати вивчення технічної досконалості основних засобів допоможуть у розробці інвестиційної політики підприємства, обґрунтуванні програми його технічного розвитку та удосконалення.

Оцінити забезпеченість підприємства основними засобами можна зіставивши їх фактичний склад, структуру з необхідним для виконання плану з виробництва продукції. Крім того, розрахунок і оцінювання динаміки показників фондо-, техно-, енергоозброєності праці теж дозволяє зробити висновок про рівень забезпеченості підприємства основними засобами. При цьому темпи зміни продуктивності праці порівнюють з темпами зміни цих показників. Для підвищення ефективності господарювання потрібно, щоб рівень росту останніх меншим.

3.2. Аналіз ефективності використання необоротних матеріальних активів

Будь-яке виробництво передбачає витрати ресурсів і одержання певних результатів. Але на однакову кількість витрачених ресурсів підприємства можуть одержувати далеко не однакові за величиною результати. У такому випадку кажуть, що підприємства ведуть виробництво з різною ефективністю. Ефективність – це економічна категорія, яка відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, причому при вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю, або частиною їх вартості у формі виробничих витрат. Якщо при цьому врахувати, що результати виробництва не лише є різноманітними, але й можуть бути

представлені в різних формах: вартісній чи натуральній, то стає очевидною необхідність в ідентифікації категорії ефективності відповідно до тих аспектів діяльності підприємства, які важливо проаналізувати й оцінити.

Для оцінки ефективності використання необоротних матеріальних активів використовують систему показників узагальнених на рис. 3.2.

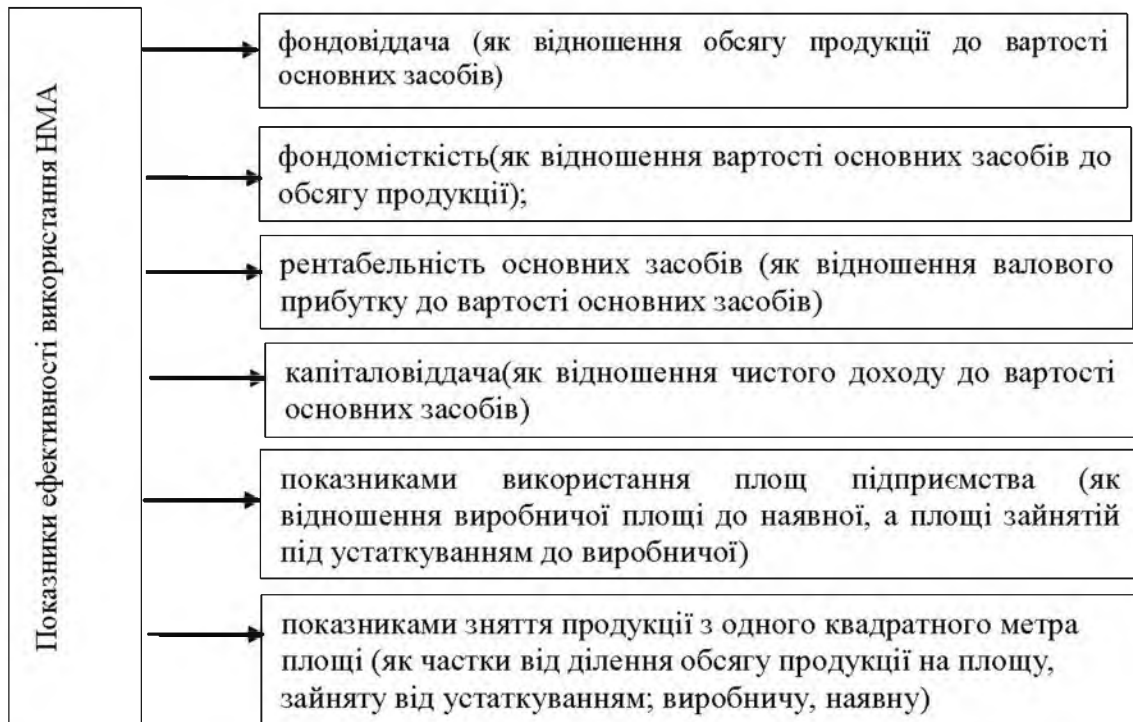

Рис. 3.2 Показники оцінки ефективності використання основних засобів

Джерело: Сформовано на підставі [76]

Одним із показників ефективності використання основних засобів, як основної складової необоротних матеріальних активів, є фондovіддача. Вона показує на вартість продукції, яку підприємство одержує від інвестицій в основні засоби. Цей показник розраховують як за всіма основними засобами, так і за їх активною частиною.

Розуміння факторів формування фондovіддачі надає наступна детермінована модель [76]:

$$\Phi B = \frac{K_{об} \cdot K_{д} \cdot K_{з} \cdot T_{р\delta} \cdot B_{сз}}{\sum_{i=1}^n K_i \cdot P_i}$$

де: $K_{об}$ – кількість обладнання;

$K_{д}$ – кількість відпрацьованих днів одиницею устаткування;

$K_з$ – коефіцієнт змінності;

$T_{рз}$ – тривалість робочої зміни;

$B_{вз}$ – виробіток продукції за одну машино-годину.

K_f – кількість однотипного обладнання;

P_f – вартість одиниці однотипного обладнання;

n – кількість видів однотипного обладнання.

Наведена детермінована факторна модель вказує на те, що підвищити рівень ефективності використання активної частини основних засобів можна за рахунок підвищення рівня їх екстенсивного і інтенсивного використання, тобто за часом і продуктивністю. Для розрахунку і оцінки показників ефективності використання основних засобів підприємства використаємо дані його фінансової звітності, які узагальнені у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Оцінка показників ефективності використання основних засобів підприємства
у 2017-2018 роках

Показники	2017 рік	2018 рік	Динаміка
1. Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	38348	49642	11294
2. Середня вартість основних засобів, тис. грн.	24039	24951	912
у т.ч. активної частини, тис. грн.	5341	5448	107
3. Валовий прибуток, тис. грн.	12536	16065	3529
4. Фондовіддача основних засобів, грн.	1,60	2,00	0,40
5. Фондовіддача активної частини основних засобів, грн.	7,18	9,11	1,93
6. Рентабельність основних засобів, коефіцієнт	0,52	0,65	0,13

Дані таблиці 3.4 свідчать про те, що основні засоби на підприємстві використовуються досить ефективно. Так, на кожен інвестований гривню в основні засоби підприємство реалізувало продукції на суму – 2 грн., валового прибутку – 0,65 грн. Варто також відмітити позитивну динаміку цих показників.

Фондовіддача основних засобів формується під впливом питомої ваги активної частини основних засобів і їх віддачі. За допомогою методів елімінації можна визначити вплив кожного із вказаних факторів. Так, за рахунок зниження частки машин і обладнання у складі основних засобів фондівіддача знизилася на 0,03 грн. ($\Delta FV_{\text{тв}} = 7,18 (0,218 - 0,222) = -0,02$ грн.), а ріст ефективності їх використання зумовив ріст загальної фондівіддачі на 0,42 грн. ($\Delta FV_{\text{фв. акт}} = 0,218 (9,11 - 7,18) = 0,42$ грн.). У цілому, спільний вплив двох факторів призвів до зростання загальної фондівіддачі основних засобів на 0,40 грн. ($-0,02 + 0,42 = 0,40$ грн.)

Ефективно використовуючи площі підприємства можна підвищити ефективність господарювання. Площі підприємства поділяють на невиробничі і виробничі. Ріст частки виробничих площ, а в них – площ, зайнятих під обладнанням є позитивною тенденцією.

Все виробниче обладнання підприємстві поділяють: на наявне – те, що є у підприємства незалежно від того, де воно знаходиться і в якому стані; встановлене – змонтоване і готове до роботи; діюче – фактично працююче. Відношенням діючого обладнання до наявного і встановленого визначають коефіцієнти їх використання.

Шляхом введення у дію невстановленого обладнання можна додатково збільшити обсяг продукції і, відповідно, рівень фондівіддачі. Для розрахунку такого додаткового обсягу продукції, потрібно помножити вартість невстановленого обладнання на плановий рівень фондівіддачі, а поділивши отриману величину на планову вартість активної частини основних засобів – можливості росту фондівіддачі.

Підвищення ефективності використання діючого обладнання можна двома шляхами: екстенсивним та інтенсивним.

Ріст екстенсивного використання обладнання пов'язане із збільшенням часу його роботи. Аналізуючи час роботи обладнання виокремлюють календарний, режимний, плановий і фактичний фонди [76].

Для розрахунку календарного фондумашинного часу множать кількість одиниць встановленого обладнання на число календарних днів в аналізованому періоді і на добову кількість годин. Режимний фонд – менший за календарний на кількість святкових, вихідних, неробочих днів, міжзмінних перерв. Його розраховують множенням кількості одиниць встановленого обладнання, кількості робочих днів, кількості змін, середньої тривалості зміни в аналізованому періоді. Плановий фонд – менший за режимний на величину запланованих простоїв обладнання, пов'язаних з капітальними і планово-попереджувальними ремонтами і т.п. Фактичний фонд – менший за плановий на величину позапланових простоїв.

В аналітичному дослідженні визначають коефіцієнти використання різних фондів машинного часу як відношення фактичного фонду до календарного, режимного, планового.

На ріст екстенсивного використання обладнання впливає змінність його роботи. Для розрахунку коефіцієнта змінності одиниці обладнання кількість відпрацьованих машинозмін за добу ділять на загальну кількість обладнання. Коефіцієнт змінності за місяць, квартал, рік розраховують діленням загальної кількості відпрацьованих машино-змін на кількість відпрацьованих машино-днів. Цей коефіцієнт показує, скільки змін у середньому відпрацювала одиниця обладнання.

Низьке значення коефіцієнта змінності може бути пов'язане з нестачею працівників, відсутністю виробничих запасів, використанням «застарілого» обладнання, яке часто виходить з ладу. Варто зазначити, що ріст коефіцієнта змінності є одним із шляхів збільшення фондівіддачі, росту обсягу продукції без збільшення кількості обладнання та додаткових інвестицій.

Для оцінки ефективності використання машинного часу на підприємстві часто використовують хронометражні моментні спостереження за роботою обладнання, первинну документацією, якою оформляють зміни умов праці, простої. Це дозволяє встановити величину і причину непродуктивних витрат робочого часу.

На основі результатів проведених спостережень за роботою обладнання цеху підприємства на 21.09.2019 р. розрахуємо коефіцієнти використання обладнання, коефіцієнт змінності його роботи, кількість цілодобових, цілозмінних та внутрізмінних простоїв. Результати узагальнемо в табл.3.5.

Як свідчать наведені у табл. 3.5 розрахунки, на день обстеження не працювало 3 одиниці обладнання, тому коефіцієнт використання встановленого обладнання дорівнює 96,5%. При двозмінному режимі роботи коефіцієнт змінності становить 1,9. На підприємстві мали місце цілодобові, цілозмінні та внутрізмінні простої, які складають 184 машино-годин і досягають 13,34% режимного часу роботи обладнання.

Таблиця 3.5

Оцінка використання обладнання в цеху підприємства на 21 вересня 2019р.

Показники	На день обстеження
1. Кількість встановлених одиниць обладнання, шт.	86
2. Фактично працювало одиниць обладнання, шт.	83
3. Відпрацьовано машино-змін, всього	154
4. Тривалість машино-змін (режимна), год.	8
5. Фактичний фонд машинного часу, виходячи з режимної тривалості маш.-зміни, маш.-год (ряд.3 × ряд.4)	1232
6. Фактично відпрацьовано маш.-год, виходячи з фактичної тривалості маш.-зміни	1186
7. Коефіцієнт змінності (ряд.3 : ряд.2)	1,9
8. Режимний фонд часу встановленого обладнання (ряд.1 × 2 зміни × ряд.4), маш.-зміни	1370
9. Коефіцієнт використання встановленого обладнання, % (ряд.2 : ряд.1)	97,2
10. Простої, всього маш.-год.	184
а) цілодобові (ряд.1 – ряд.2) × 2 зміни × 8 год.	38
б) цілозмінні (ряд.2 × 2 зміни – ряд.3) × 8 год.	100
в) внутрізмінні (ряд.5 – ряд.6)	46
11. Простої устаткування в % до режимного фонду машинного часу	13,34

Аналізом встановлено, що основними причинами втрат машинного часу є технічна несправність обладнання.

Коефіцієнт екстенсивного навантаження використовують для узагальненої характеристики використання обладнання за часом. Його визначають шляхом ділення фактичної кількості відпрацьованих машино-годин

до планового фонду машинного часу. Коефіцієнт інтенсивного навантаження відображає продуктивність (годинну, місячну, квартальну, річну) одиниці обладнання. Для оцінки загального рівня використання обладнання використовують коефіцієнт інтегрального навантаження. Його розраховують множенням коефіцієнтів екстенсивного та інтенсивного навантаження.

У ході аналізу визначають вплив факторів екстенсивного та інтенсивного використання обладнання на показники їх річної продуктивності, обсяг виробництва і підраховують їх збільшення. Для розрахунку використовують факторну модель формування обсягу продукції за рахунок факторів засобів праці та методи факторного аналізу.

Для оцінки повноти використання підприємством своїх потенційних можливостей розраховують коефіцієнт (процент) використання виробничих потужностей. Під виробничою потужністю підприємства розуміють максимальний обсяг продукції, який підприємство може виготовити за певний період часу при досягнутому рівні техніки, технології, організації праці і виробництва з врахуванням прогресивних норм трудових витрат. Виробнича потужність розраховується за всією номенклатурою продукції, яка виготовляється підприємством у розрізі всіх виробничих цехів. Одиницею виміру виробничої потужності є натуральні і вартісні показники.

При розрахунку виробничої потужності беруть до уваги факторну модель взаємозв'язку обсягу продукції та засобів праці. Тому виробнича потужність залежить від середньої кількості одиниць наявного обладнання з врахуванням його зміни протягом періоду (надходження, вибуття) та планового фонду машинного часу. При визначенні виробничої потужності не враховують простої обладнання, пов'язані з нестачею робочої сили, сировини, палива, електроенергії, а також втратами робочого часу у зв'язку з браком у виробництві. Таким чином, враховуються тільки технологічно неминучі втрати, розмір яких визначається технологією і виробничими нормативами.

Відношенням фактичного обсягу продукції до величини середньорічної потужності підприємства дозволяє зробити висновок про рівень його використання.

Виробнича потужність є змінною величиною і формується під впливом модернізації та реконструкції обладнання, вдосконалення технології виробництва, підвищення якості матеріальних ресурсів і т.д.

3.3. Аналіз капітальних інвестицій підприємства

Ріст ринкової вартості підприємства, ефективність господарювання, підвищення конкурентоспроможності продукції у сучасних умовах значною мірою визначається рівнем інвестиційної активності. У ході діяльності підприємств намагається вибрати найбільш ефективні шляхи реалізації інвестиційної стратегії на окремих стадіях свого життєвого циклу на основі застосування методики інвестиційного аналізу. При цьому, досить часто, виокремлюють такі відносно самостійні напрями як: аналітичне обґрунтування відбору потенційних інвестиційних проєктів; аналіз формування інвестиційних ресурсів; оцінювання інвестиційної привабливості об'єкта для потенційних інвесторів з метою капітального і фінансового інвестування, аналіз масштабів і ефективності інвестиційної діяльності.

Зміст та завдання інвестиційного аналізу, методика проведення залежить від мети і суб'єктів проведення. Напрямки зовнішнього аналізу відзначається певною специфікою з огляду на інформаційні потреби інвесторів і обмеженістю доступу до джерел інформації. Завдання аналізу пов'язують з інвестиційною привабливістю та інвестиційною активністю підприємства. Об'єктами аналізу можуть бути [76]:

- виробнича структура капітальних інвестицій підприємства, яка відображає його майбутню галузеву диверсифікацію;
- технологічна структура капітальних інвестицій – співвідношення витрат на будівельно-монтажні роботи, що вважається пасивною частиною капітальних інвестицій і на придбання обладнання, машин, інструментів (їх активна частина);
- відтворювальна структура капітальних інвестицій: співвідношення між інвестуванням у нове будівництво; у розширення діючих потужностей; у технічне переозброєння та реконструкцію.

Характеризуючи сучасний стан інвестиційної діяльності підприємств варто зазначити, що її основу формує капітальне інвестування у різних формах, а саме: придбання майнових комплексів; нове будівництво; реконструкція;

модернізація; оновлення окремих видів обладнання; інноваційне інвестування; інвестування приросту запасів.

Загальне оцінювання інвестиційної діяльності підприємства розпочинають з аналізу динаміки обсягів і структурних змін у ній протягом звітного періоду. Основними інформаційними джерелами є форма 1 «Звіт про фінансовий стан», форма 2 «Звіт про фінансові результати», форма 3 «Звіт про рух грошових коштів» та дані приміток до річної фінансової звітності форми 5, зокрема частина III «Капітальні інвестиції», IV «Фінансові інвестиції» та V «Доходи і витрати». Результати такого аналізу відобразимо у таблиці 3.6. Дані таблиці свідчать про погіршення інвестиційної діяльності на підприємстві у 2018 році. Обсяги здійснених інвестицій зменшилися на 61 тис.грн., або на 10,0 %. При цьому обсяги капітальних інвестицій зменшилися на 43 тис. грн., або на 8,6 %; однак їх частка у загальному їх обсязі зросла на 1,9 %

Таблиця 3.6.

Динаміка інвестиційної діяльності підприємства за 2017-2018 роки

(тис. грн.)

Вид інвестицій	2017 рік		2018 рік		Відхилення		
	обсяг	частка, %	обсяг	частка, %	абсолютне	відносне, %	частки, %
Капітальні інвестиції	496	86,1	453	88,0	-43	-8,6	1,9
Фінансові інвестиції	80	13,9	62	12,0	-18	-23,3	-1,9
Разом	576	100	515	100	-61	-10,0	X

Фінансові інвестицій підприємства скоротилися на 18 тис.грн., або на 23,3%, їх частка у загальному обсязі інвестицій зменшилася на 1,9%.

Деталізуємо дані про здійснені підприємством інвестиції у досліджуваному періоді у таблиці 3.7. Подані дані свідчать що, найбільшу частку у загальному обсязі інвестицій підприємства як у 2017 році, так і у 2018 році складають капітальні інвестиції, зокрема інвестиції у придбання основних засобів, обсяги якого зросли за аналізований період на 32 тис. грн., або на

10,0%, частка цього виду інвестування у загальному обсязі інвестицій зросла за аналізований період на 12,8 %.

Таблиця 3.7.

Деталізована динаміка інвестиційної діяльності підприємства за 2017-2018 роки

(тис. грн.)

Вид інвестицій	2017 рік		2018 рік		Відхилення		
	обсяг	частка, %	обсяг	частка %	абсолютне	відносне %	частки %
Капітальне будівництво	-	-	-	-	-	-	-
Придбання (виготовлення) основних засобів	320	55,5	352	68,3	32	10,0	12,8
Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	150	26,3	71	13,8	-79	-52,7	-12,5
Придбання (створення) нематеріальних активів	26	4,3	30	5,9	4	15,4	1,6
Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів	-	-	-	-	-	-	-
Фінансові інвестиції методом участі в капіталі в:	-	-	-	-	-	-	-
- асоційовані підприємства	-	-	-	-	-	-	-
- дочірні підприємства	-	-	-	-	-	-	-
- спільну діяльність	-	-	-	-	-	-	-
Інші фінансові інвестиції в:	80	13,9	62	12,0	-18	-23,3	-2,0
- частки і паї у статутному капіталі інших підприємств	80	13,9	62	12,0	-18	-23,3	-2,0
- акції	-	-	-	-	-	-	-
- облігації	-	-	-	-	-	-	-
Разом	576	100	515	100	-61	-10,0	X

Далі доцільно детальніше проаналізувати абсолютну, відносну та структурну динаміку обсягів здійснених за цей період інвестицій у розрізі окремих видів. Для розгляду динаміки капітальних інвестицій підприємства скористаємося табл. 3. 8.

Таблиця 3.

Динаміка капітальних інвестицій підприємства за 2017-2018 роки
(тис. грн.)

Вид інвестицій	2017 рік		2018 рік		Відхилення		
	обсяг	частка %	обсяг	частка, %	абсолютне	відносне %	частки %
Капітальне будівництво	-	-	-	-	-	-	-
Придбання (виготовлення) основних засобів	320	64,5	352	77,7	32	10,0	13,2
Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	150	30,2	71	15,7	-79	-52,7	-14,5
Придбання (створення) нематеріальних активів	26	5,3	30	6,6	4	15,4	1,3
Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів	-	-	-	-	-	-	-
Інші	-	-	-	-	-	-	-
Разом капітальні інвестиції	496	100,00	453	100,00	-43	-8,6	X

Детальніший аналіз капітальних інвестицій, які здійснені підприємством, вказує на зростання обсягів і частки придбання основних засобів у загальній їх вартості. Так, у поточному році інвестиції у придбання основних засобів становили 64,5% від загального їх обсягу і зросли у порівнянні з минулорічними на 32 тис.грн., або на 10,0 % при зростанні частки у загальному обсязі на 13,2%. Така динаміка реальних інвестицій підприємства відповідає обраній інвестиційній стратегії, яка орієнтована на зміцнення і розширення матеріально-технічної бази підприємства на даній стадії життєвого циклу. Тому реальні інвестиції, а конкретніше — капітальні інвестиції, мають розглядатись керівництвом кожного підприємства як пріоритетний напрям інвестування. Саме така ситуація спостерігається на підприємстві.

За умови існування альтернативних інвестиційних проектів і обмеженості вільних фінансових ресурсів, виникає необхідність оцінити їх економічну ефективність.

Порівняння різних проектів і вибір кращого з них здійснюється з використанням таких показників як: чистої теперішньої вартості (NPV), індекс прибутковості (PI), внутрішньої норми окупності (IRR) і періоду окупності (PP) [8; 9; 76].

Чиста теперішня вартість (NPV) відображає абсолютний ефект інвестування. Її визначають шляхом віднімання від обсягу дисконтованого чистого грошового потоку обсягу дисконтованих капітальних витрат. Формула розрахунку чистої теперішньої вартості проекту така [76]:

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{B_t - C_t}{(1+i)^t} - \sum_{t=0}^n \frac{K_t}{(1+i)^t} \quad (3.7)$$

де K_t – обсяг капітальних витрат за кожен рік реалізації інвестиційного проекту;

B_t – дохід від інвестиційного проекту;

C_t – сума експлуатаційних витрат по проекту;

i – ставка дисконту;

t – період реалізації інвестиційного проекту.

Про перевищення рентабельності інвестиційного проекту над мінімально прийнятною норму інвестування свідчить позитивне значення чистої теперішньої вартості проекту. Якщо даний показник набуває негативного значення, то рентабельність проекту нижча від мінімально необхідної величини і від нього необхідно відмовитися. Якщо у підприємства є кілька варіантів інвестиційних проектів, то вибирають той, у якого NPV найбільше.

Чиста поточна вартість (NPV) є досить поширеним показником оцінки інвестиційних проектів. Він дає можливість визначити абсолютний ефект від інвестування. Однак його можна розглядати як критеріальний, а не як показник порівняльної оцінки. За даним показником неможливо порівняти кілька інвестиційних проектів, які різняться масштабами і терміном реалізації.

Внутрішня норма окупності (IRR) характеризує ставку дисконтування (норма прибутку, бар'єрну ставку), при якій чиста теперішня вартість інвестиційного проекту дорівнює нулю. Тобто цей показник відповідає ставці

дисконту, при якій грошові потоки, які надходять від реалізації проекту дорівнюють інвестиційним витратам. Для її розрахунку користуються наступним рівнянням [76]:

$$\sum_{t=0}^n \frac{K_t}{(1+x)^t} = \sum_{t=0}^n \frac{B_t - C_t}{(1+x)^t} \quad (3.8)$$

де: x – шукана IRR

Переваги показника внутрішня норма прибутковості (IRR) полягають у тому, що його можна використовувати для порівняльної оцінки проектів, що різняться масштабами і тривалістю реалізації. Так, якщо підприємство має кілька можливих варіантів інвестування свої фінансових ресурсів, то повинно вибрати для реалізації той інвестиційний проект у якого внутрішня норма окупності найбільша. Звичайно, коли остання перевищує мінімально прийнятну норму інвестування.

Розглянутий показник ефективності має певні недоліки. При розрахунку вважається, що отримані грошові потоки можуть бути реінвестовані за ставкою, яка відповідає внутрішній нормі окупності. Це можливо тоді, коли внутрішня норма окупності не набагато відрізняється від рівня реінвестицій підприємства. Якщо IRR інвестиційного проекту складає, наприклад 75%, то вважається, що фінансові ресурси повинні бути реінвестовані за такою ж ставкою. Однак важко повірити, що підприємство володіє інвестиційним портфелем, рентабельність якого щорічно складає 80%. За таких умов показник внутрішньої норми окупності (IRR) завищує ефективність інвестицій.

При зіставленні дисконтованого грошового потоку за інвестиційним проектом і обсягом необхідних капітальних інвестицій отримують індекс прибутковості (PI). У цьому випадку формула показника набуває вигляду [76]:

$$PI = \frac{\sum_{t=0}^n \frac{B_t - C_t}{(1+i)^t}}{\sum_{t=0}^n \frac{K_t}{(1+i)^t}} \quad (3.9)$$

Індекс прибутковості можна розглядати як критеріальний, і як показник порівняльної оцінки при обґрунтуванні інвестиційного рішення. Якщо значення PI є меншим або рівним одиниці, то такий проект не буде прибутковим для інвестора і від нього варто відмовитися. Для реалізації потрібно вибирати тільки ті інвестиційні проекти у яких індекс прибутковості більший за одиницю.

Формули розрахунку чистої теперішньої вартості і індексу прибутковості тісно пов'язані між собою. Якщо NPV більша за одиницю, то PI також буде додатнім і навпаки. Даний факт означає, що як критеріальний можна один із них. Однак, здійснюючи порівняльну оцінку необхідно користуватися кожним окремо, адже вони по-різному оцінюють пріоритетність альтернативних проектів. За наявності кількох проектів, у яких NPV більше одиниці, вибирають той у якого індекс прибутковості найбільший.

Період окупності (PP) відображає час необхідний підприємству для відшкодування капітальних (початкових) витрат. Протягом цього періоду за рахунок чистого грошового потоку, який надходить здійснюється відшкодування понесених капітальних витрат. Даний показник особливо важливий для бізнесу, якому притаманне стрімке старіння товару..

При визначенні періоду окупності отримані чисті грошові потоки за час реалізації проекту підсумовують до того часу, поки вони не дорівнюватимуть величині капітальних витрат, тобто початковим інвестиціям [76]:

$$\sum_{t=0}^n \frac{B_t - C_t}{(1+i)^t} = \sum_{t=0}^n \frac{K_t}{(1+i)^t} \quad (3.10)$$

Оцінюючи доцільність інвестування, необхідно враховувати інвестиційний ризик, який може проявлятися у зменшення грошових потоків через зміни товарної кон'юнктури ринку, зниження цін, ріст собівартості і т.п. Тому важливого значення у процесі аналізу набуває оцінка інвестиційних ризиків. Для їх визначення науковці пропонують використовувати імітаційні, статистичні та експертні методи. Експерти, моделюючи різні обставини реалізації проекту, визначають для нього різні показники ефективності, а також

визначають вірогідність їх досягнення в рамках певних сценаріїв: песимістичний, оптимістичний і стриманий. Після розрахунку середніх значень показників ефективності визначають показники їх варіації як міри ризику. Чим вищими будуть показники варіації, тобто чим більшим буде відхилення очікуваного показника ефективності від його середньої очікуваної величини, тим ризикованішим буде проект.

Треба зазначити, формуючи інвестиційний портфель необхідно звертати увагу не тільки на найбільш ефективні та найменш ризикові проекти, а ще важливо оцінити їх відповідність вибраній економічній стратегії підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев І. В., Фещур Р. В., Мазур А. В. Планування оновлення структури основних засобів на стадії науково-технічної підготовки виробництва. *Економіка та держава*. 2013. № 5. С. 37-40
2. Анісімова М. В. , Загорецька О. Я. Розширення методів відтворення основних засобів на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 6. С. 190-196.
3. Аудит: підручник / [Давидов Г.М., Давидов І.Г., Давидов Ю.Г. та ін.] ; за ред. Г.М. Давидова, М.В. Кужельного. 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2009. 459 с.
4. Аудит: методика документування : [нав. посібн.] / [Пилипенко І. І. та ін.]; під ред. Пилипенка І.І. К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2003. 457 с.
5. Аудит: практикум / [Петрик О.А, Зотов В.О., Кудрицький Б.В., Чумакова І.Ю. та ін.] К: КНЕУ, 2011. 364 с.
6. Безугла Ю. Є., Пісклова О. А. Аналіз фінансування оновлення основних засобів підприємства за допомогою лізингу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»* . 2018. № 10(3). С. 9-14.
7. Бержанір І. А. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства. *Економічний простір*. 2013. № 79. - С. 190-197. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecpros_2013_79_20.pdf (дата звернення 10.10.2019)
8. Бланк І.А. Управление инвестициями предприятия. К.: «Ника-Центр», 2003. 480 с.
9. Бланк І.А. Финансовый менеджмент: учебный курс. К.: Ника-Центр, 1999. 528с.
10. Бланк І.А., Гуляєва Н.М. Інвестиційний менеджмент: підручник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. 398 с.
11. Бобко Н. А. Особливості визначення показників ефективності використання основних засобів підприємства. URL:

http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_105.pdf

12. Бондар О.В. Проблеми формування амортизаційної політики в ринкових умовах господарювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1. С. 38-42.

13. Бондар К.О. Документальне оформлення капітальних інвестицій . Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку і контролю на підприємствах АПК: збірник наукових праць студентів. Вип. 2. Відп. за вип. М. М. Коцупатрий. К. : КНЕУ, 2014.С.20-26.

14. Бондаренко Н. М., Шачаніна Ю. К. Організація внутрішнього контролю використання основних засобів на вітчизняних підприємствах та шляхи його вдосконалення . *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2017. Вип. 23(3). С. 119-122.

15. Будник А.М., Лега О.В. Історичні аспекти формування поняття «необоротні активи». *Економічні науки*. 2014. № 5(08). С.63-66.

16. Бунда О. М., Дудченко Л. І. Моделювання процедур аналізу основних засобів підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки*. 2015. № 3. С. 59-67.

17. Бухгалтерський облік в Україні: навч.посібник / [Хом'як Р.Л., Лемішовський В.І, Мороз А.С., Воськало В.І., Корягін М.В. та ін.]; за ред. Р.Л. Хом'яка, В.І.Лемішовського. [6-те вид]. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», (Інформаційно-видавничий цент «Інтелект+» Інституту післядипломної освіти), «Інтелект - Захід», 2007. 1200с.

18. Виноградова М.О. Аудит: навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2014. 500 с.

19. Власюк Т. М., Юзюк І. І. Основні засоби: організаційно-методичні аспекти формування облікової політики підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 2. С. 197-206.

20. Гереженко І. М., Томчук О. Ф. Аналітична оцінка ефективності використання основних засобів. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Economics/6_86089.doc.htm

21. Гарна С. О. Аналіз підходів до трактування економічної сутності та класифікації основних засобів. *Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет». Економічні науки.* 2013. Вип. 152. С. 288-292.
22. Готра В. В., Ріпич В. В., Дячок А. В. Удосконалення використання основних засобів з метою підвищення ефективності господарської діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.* 2016. Вип. 21(1). С. 81-84.
23. Гресь Н. Л., Недоступ К. К. Інвентарний номер основного засобу: порядок присвоєння та використання. *Облік і фінанси.* 2018. № 1. С. 39-44.
24. Гуменюк А.Ф. Аудит капітальних вкладень в основні засоби як запорука ефективності стратегічного управління промисловими підприємствами в умовах реструктуризації. *Регіональна бізнес-економіка та управління.* 2012. № 12. С.108-114.
25. Долішня Т. І., Медвідь І. Б. Міжнародний досвід обліку основних засобів: порівняльний аспект. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Вип. 28(2). - С. 126-129.
26. Дмитренко І.М. Аудит (за міжнародними стандартами): навч.посіб. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 398 с.
27. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.1. / [упоряд. С.В.Мочерний та ін.]. К.: Видавничий центр «Академія». 2000. 864 с.
28. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку і аудиту: навч.посібник. 3-тє вид., випр.і допов. К., 2006. 350с.
29. Кандиба К. О. Аналіз ефективності використання основних засобів *Управління розвитком.* 2014. № 3. С. 12-14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2013_3_6.pdf
30. Карчевська Г. Г. Особливості процесів відтворення основних засобів на промислових підприємствах. *Держава та регіони. Сер. : Економіка та*

- підприємництво*. 2013. № 2. С. 127-131. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drep_2013_2_27.pdf
31. Кафка С. М. Облік руху основних засобів. *Причорноморські економічні студії*. - 2017. Вип. 23. С. 191-200.
32. Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: підручник. К.: Знання, 2008. 487 с.
33. Клименко О.В. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008 320 с
34. Кобилянська О.І. Фінансовий облік: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2007. С.129-143
35. Ковальчук Н. О., Побіжан Т. А. Аналіз стану основних засобів на підприємствах України. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 910-914.
36. Костюнік О. В., Наконечна А. А. Економічний зміст та класифікація основних засобів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2016. Вип. 21(1). С. 177- 180 .
37. Легенчук С. Ф. Теоретичні передумови систематизації бухгалтерських категорій. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2012. №1. С. 74-86.
38. Манухіна М. Ю. Особливості аудиту операцій з основними засобами на підприємстві. *Інноваційна економіка*. 2013. № 10. С. 128-132.
39. Маренич Т. Г., Луценко О. А. Методичні підходи до оцінки ефективності використання основних засобів. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Вип. 127. Харків: ХНТУСГ. 2012. URL : http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/05.pdf.
40. Масленніков Є.І., Мельник Ю.М. Методика обліку амортизації активів підприємств. розкриття основних теоретичних аспектів амортизації на мікро- та макрорівнях. *Економіка: реалії часу : науковий журнал*. 2012. № 2 (3). С. 92-97. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/92-97.pdf>
41. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» від 01.01.2012 р.: URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014

42. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2016-2017 року). URL:<http://www.apu.com.ua/1151-miznarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-2016-2017>

43. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, і припинена діяльність». URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_02

44. Мікрюкова Л., Гнатенко Є. Удосконалення методики аналізу ефективності використання основних засобів підприємства. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки*. 2017. № 1. С. 11-15.

45. Мішура В.Б., А.Є.Спіцин Еволюція поняття, класифікація та економічна сутність основних засобів. *Науковий вестник ДГМА*. 2017. № 2 (23Е). С.148-154.

46. Мних Є.В., Барабаш Н.С. Фінансовий аналіз: підручник. К.: Київ. нац.торг.-економ. ун-т., 2014. 536 с.

47. Мордвінцева Т. В., Стулей К. О. Основні засоби підприємства: економічна сутність. Сталій розвиток економіки. 2013. № 2. С. 90-94. URL:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sre_2013_2_21.pdf

48. Мулик Т. О., Цуркан А. О. Інформаційно-організаційні засади аналізу основних засобів в управлінні реальними інвестиціями. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2018. Вип. 29(2). С. 173-177.

49. Надворняк Я.М. Порівняльний аналіз методів нарахування амортизації як джерела відтворення основних засобів. *Економіка АПК*. 2013. № 11. С. 84-89.

50. Некрасенко Л.А. [Господарський облік в програмному середовищі](#) / Л.А.Некрасенко. БТуз. 2009.176с.

51. Ображей Ю. К., Мельниченко І. В. Амортизація основних засобів в обліковій політиці підприємства. *Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(4). С. 62-68. URL: <http://nbuv.gov.ua/j->

pdf/ecnof_2013_10(4)__11.pdf

52. Огійчук М.Ф., Новіков І.Т., Рагуліна І.І. Аудит: організація і методика: нач. посібник. К.: Алерта, 2010. 584 с. URL: http://pidruchniki.ws/1260021641195/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/audit_organizatsiya_i_metodika_-_ogiychuk_mf

53. Організація і методика економічного аналізу: навч. посібник / [Косова Т.Д., Сухарев П.М., Ващенко Л.О. та ін.]. К.: Центр учбової літератури, 2012. 528 с.

54. Пантелєєв В.П. Аудит: навч. посіб. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2008. 400 с.

55. Очеретько Л.М., Сімановська О.О. Удосконалення документального відображення операцій з капітальними інвестиціями. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1643/1/Ocheretko_Improvements_documentary_mapping_operations.pdf

56. Петрик О.А., Савченко В.Я., Свідерський Д.Є. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: навч. посіб. ; за заг. ред. О.А. Петрик. К.: КНЕУ, 2008. 472 с.

57. Пилипів Н. І., Матієшин М. М. Методичні аспекти облікового забезпечення процесу експлуатації основних засобів будівельних підприємств *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2014. № 794. С. 212-220.

58. Податковий кодекс України від 02.10.2010 № 2755-V. Дата оновлення 23.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17> (дата звернення 20.05.2019).

59. Подольська В.О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 488с

60. Покинйчереда В. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами підприємства. *Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 17. С. 5-11.

61. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Наказ Міністерства фінансів України № 88 від 24.05.95 № 372 від 07.06.2010р. Дата оновлення 20.06.2018. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95> (дата звернення 28.05.2019).

62. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань. Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. Дата оновлення 04.10.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> 7

63. Посібник з бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності підприємствами України/ [С. Я Зубілевич, І. Ю. Кравченко, О.О.Прокопенко, Д.Г Школьніков, Н.С. Юревич]; Проект Агентства США з Міжнародного розвитку «Реформа бухгалтерського обліку та аудиту в Україні». URL: К.: 2002. Режим доступу : www.ibtci-arp.kiev.ua.

64. Про затвердження Методичних рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів. Наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 № 561, Дата оновлення 30.12.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03Ua> (дата звернення 15.08.2019).

65. Про затвердження Національного стандарту № 2 «Оцінка нерухомого майна». Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. №1442.URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1442-2004-%D0%BF> (дата звернення 26.05.2019).

66. Про затвердження типових форм первинного облік з основних засобів. Наказ міністерства статистики України № 352 від 29.12.95. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.3762.0> (дата звернення 23.06.2019).

67. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.91 № 1560-XII. Дата оновлення 18.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення 21.09.2019).

68. Про фінансовий лізинг. Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР.Дата оновлення: 16.01.2004. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 18.07.2019).

69. Пшенична А.Ж. Аудит : навч. посіб. К.: Цент учбової літератури, 2008. 320 с.
70. Романюк О.В. Етапи проведення аудиту необоротних активів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоекономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування» 11-12 травня 2017 р. (ТНТУ ім. І. Пулюя, м. Тернопіль). С.135-136. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/20991/2/DSESES_2017_Romaniuk_O_V-Etapy_provedennia_audytu_135-136.pdf
71. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Г. В. Савицька. -К.: Знання, 2007. 668 с
72. Самбурська Н. І Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами: теорія і практика (на прикладі підприємств водопровідно-каналізаційного господарства): монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2015.с. 289.
73. Семейон В.С. Поняття необоротних активів, їх класифікація та склад. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки.* 2009. № 3. С.161-167.
74. Сергеев И.В. Экономика предприятия: учеб.пособ. М.: Финансы и статистика, 2012. 320 с. URL: <http://bibliotekar.ru/economika-predpriyatiya-5/index.htm> (дата звернення 15.06.2019).
75. Серединська В.М. Загородна О.М. Панасюк В.М. Ключові показники ефективності як інструмент реалізації багатовекторної політики управління бізнесом. *Інфраструктура ринку.* 2018. № 3. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/23-2018>
76. Серединська В.М. Загородна О.М., Федорович Р.В.. Економічний аналіз : навч. посібник; за ред. проф. Р.В.Федоровича. Тернопіль: Видавництво Астон, 2010. 416 с.
77. Серединська В.М., О.М.Загородна, О.С.Білоус, Р.В.Федорович. Економічний аналіз: Тернопіль: Видавництво Астон, 2007. 416 с.
78. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней:

учеб.посobie .М.: Аудит, ЮНИТИ,1996. 638 с.

79. Спільник І. В., Загородна О. М. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства за даними фінансової звітності. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 14(2). С. 78-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2013_14%282%29__14

80. Стратійчук В. М., Богацька Н. М. Основні засоби та аналіз їх ефективності в бізнес–процесах підприємства. *Молодий вчений*. 2013. № 2(02). - С. 39-42. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/molv_2013_2\(02\)__8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/molv_2013_2(02)__8.pdf)

81. Стоянова-Коваль С.С., Морозюк Н.С. Особливості обліку інвестицій із застосуванням МСФЗ в аграрних підприємствах. *Аграрний вісник Причорномор'я*. Економічні науки. 2014. № 75. С.112-119.

82. Фінансовий облік : підручник. Ч.1 /За ред. М. І. Бондаря та Л.Г. Ловінської. К.: КНЕУ, 2012. 553 с.

83. Фінансовий облік : підручник. Ч.2 /За ред. М. І. Бондаря та Л.Г. Ловінської. К.: КНЕУ, 2012. 590 с.

84. Хендриксен Е.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета/ Е.С.Хендриксен ; пер. с англ. проф. Я.В. Соколова. М.: Финансы и статистика. 1997. 576 с.

85. Хорунжак Н.М., Рогожкіна В.В.Понятійна сутність необоротних активів і проблеми її ідентифікації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 19. С.554-560.

86. Шпанковська Н.Г. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. / Н.Г. Шпанковська, Г.О Король, К.Ф. Ковальчук [та ін.]; за ред. К.Ф. Ковальчука. К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 328 с.

87. Шурпенкова Р.К., Демко І.І. Організація і методика економічного аналізу: навч. посіб. К.: УБС НБУ, 2011. 287 с.

